

ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА
КАФЕДРА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «АНАЛІТИЧНІ ЦЕНТРИ США: ОРГАНІЗАЦІЯ,
НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, ВПЛИВ НА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ»

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

освітньо-професійної програми Управління інформаційно-комунікаційною діяльністю

*Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело*

Олександр ЧЕРНИШОВ

Виконав:	здобувач вищої освіти групи ДЗДМ-61 Олександр ЧЕРНИШОВ
Керівник:	Наталія ДУБОВИК к.політ.н., доц.
Рецензент:	Андрій КУЧЕРЯВИЙ д.пед.н., проф.

КИЇВ 2025

ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий інститут менеджменту та підприємництва
Кафедра документознавства та інформаційної діяльності

Ступінь вищої освіти магістр

Спеціальність 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

Освітньо-професійна програма Управління інформаційно-комунікаційною діяльністю

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри документознавства та
інформаційної діяльності

_____ Тетяна СИДОРЕНКО

«_____» _____ 20 _____ р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Чернишова Олександра Анатолійовича

1 Тема кваліфікаційної роботи: «Аналітичні центри США: організація, наукова діяльність, вплив на політичні процеси».

керівник кваліфікаційної роботи Наталія Дубовик канд. політ. наук, доцент

затверджені наказом Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій від «15» жовтня 2024 р. № 320

2. Строк подання кваліфікаційної роботи «16» грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи:

Метою дослідження є вивчення організації, фінансування та науково-експертної діяльності аналітичних центрів в США а також їхній вплив на політичні процеси в цій країні та в світі в цілому.

Об'єкт дослідження – аналітичні центри США.

Предмет дослідження – організація, наукова діяльність та вплив на політичні процеси експертних осередків США.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Роль і значення аналітичних центрів США в наукових розвідках зарубіжних та відчизняних вчених.
2. Організація, фінансування та науково-експертна діяльність аналітичних центрів США.
3. Вплив аналітичних центрів США на внутрішні процеси і міжнародний досвід.

5. Перелік ілюстративного матеріалу: *презентація*

6. Дата видачі завдання «09» вересня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Визначення тематики, вибір наукового керівника, уточнення теми	09.09.2024	виконано
2	Розроблення та складання плану кваліфікаційної магістерської роботи	17.09.2024	виконано
3	Підготовка 1 розділу	08.10.2024	виконано
4	Підготовка 2 розділу	29.10.2024	виконано
5	Підготовка 3 розділу	22.11.2024	виконано
6	Висновки	29.11.2024	виконано
7	Підготовка остаточного варіанта роботи	12.12.2024	виконано
8	Написання відгуку науковим керівником	13.12.2024	виконано
9	Оформлення та представлення роботи на кафедру та перевірка на плагіат	16.12.2024	виконано
10	Підготовка доповіді, презентації та ілюстративного матеріалу, рецензія	18.12.2024	виконано
11	Попередній захист роботи	20.12.2024	виконано
12	Основний захист кваліфікаційної магістерської роботи	23.01.2025	

Здобувачка вищої освіти _____ Олександр ЧЕРНИШОВ

Керівник кваліфікаційної _____ Наталія ДУБОВИК

РЕФЕРАТ

Текстова частина кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістра: 63 стор., 64 джерел.

Мета роботи – є вивчення організації, фінансування та науково-експертної діяльності аналітичних центрів в США а також їхній вплив на політичні процеси в цій країні та в світі в цілому.

Об'єкт дослідження – Аналітичні центри Сполучених Штатів Америки

Предмет дослідження – Організація, наукова діяльність та вплив на політичні процеси експертних осередків США.

Методи дослідження. В дипломній роботі було використано метод системного аналізу. Він дозволив сформулювати основи для послідовного та логічного аналізу організації, фінансування, науково-експертної та консультативної діяльності аналітичних центрів в США, а також встановити їхній вплив на політичні події в своїй країні та за її межами.

Короткий зміст роботи. У кваліфікаційній роботі представлено результати комплексного дослідження актуальних теоретичних проблем вітчизняної та зарубіжної історіографії пов'язаних з діяльністю «мозкових центрів» США; висвітлено проблеми організації, фінансування та найважливіших напрямків їхньої науково-аналітичної роботи; визначено вплив американських аналітичних центрів на формування зовнішньої політики США.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: «Think Tanks», «мозкові центри», зовнішня політика США, «Global Go To Think Tank Index», The Heritage Foundation, Carnegie Endowment for International Peace, Brookings Institution, Project for the New American Century, стратегічне прогнозування, Римський клуб, Тристороння комісія.

ABSTRACT

Text part of the qualification work for the master's degree: 63 pages, 66 references.

The purpose of the work is to study the organization, financing and scientific and expert activities of think tanks in the USA, as well as their impact on political processes in this country and in the world as a whole.

Object of research – Think tanks of the United States of America.

Subject of research – Organization, scientific activities and impact on political processes of think tanks in the USA.

Research methods. The thesis used the method of systems analysis. It allowed to form the basis for a consistent and logical analysis of the organization, financing, scientific and expert and advisory activities of think tanks in the USA, as well as to establish their impact on political events in their country and abroad.

Summary of the work. The qualification work presents the results of a comprehensive study of current theoretical problems of domestic and foreign historiography related to the activities of US «think tanks»; highlights the problems of organization, financing and the most important areas of their scientific and analytical work; determines the influence of American think tanks on the formation of US foreign policy.

KEYWORDS: «Think Tanks», «think tanks», US foreign policy, «Global Go To Think Tank Index», The Heritage Foundation, Carnegie Endowment for International Peace, Brookings Institution, Project for the New American Century, strategic forecasting, Club of Rome, Trilateral Commission.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ США В НАУКОВИХ РОЗВІДКАХ ЗАРУБІЖНИХ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ ВЧЕНИХ.....	11
1.1. Аналітичні центри західного світу: найважливіші функції та виклики сучасності.....	11
1.2. Наукові дослідження зарубіжних і вітчизняних дослідників про діяльність «мозкових центрів» в США.....	13
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ, ФІНАНСУВАННЯ ТА НАУКОВО-ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ США.....	21
2.1. Аналітичні центри США: історія виникнення, організація та система фінансування.....	21
2.2. «Мозкові центри» США: технології стратегічного прогнозування та наукова робота.....	33
РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ США НА ВНУТРІШНІ ПРОЦЕСИ І МІЖНАРОЖНИЙ ДОСВІД.....	42
3.1. Способи впливу американських аналітичних центрів на процеси внутрішньої та зовнішньої політики США.....	42
3.2. Співробітництво американських та європейських експертів. Діяльність Римського клубу та Тристоронньої комісії.....	46
ВИСНОВКИ.....	53
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ.....	57

ВСТУП

Актуальність дослідження. Драматичні події міжнародних відносин останніх десятиліть, пов'язаних з агресією Російської федерації проти Молдови, Грузії та України, а також посилення небезпеки глобального тероризму, наочно показали помилковість висновків західних експертів, які, після розпаду СРСР, заявляли про остаточну перемогу ліберальної демократії в світі. Концепція Френсіса Фукуями про «кінець історії» не витримала перевірки часом; а відтак, світ опинився перед глобальними викликами пов'язаними із переділами сфер впливу у світі та загрозою Третьої світової війни. За таких обставин актуальним стало питання про якість аналітичної продукції, на основі якої уряди держав західної демократії матимуть можливість в найближчій перспективі формувати стратегію своїх країн як у внутрішній, так і у зовнішній політиці.

Якщо йдеться про актуальність вивчення досвіду роботи аналітичних центрів ведучих країн світу, варто брати до уваги сумний досвід великих країн, де уряди і політична еліта нехтували послугами політичних експертів. Прикладом може бути самодержавна Росія яка, готуючи на початку XX ст. війну з Японією, не мала чіткого уявлення про економічний та воєнний потенціал цієї країни і покладалася лише на суб'єктивні враження від цієї держави від своїх офіційних посланників в Токіо. В той же час в Японії, де політична аналітика робила перші кроки свого становлення, були достатньо поінформовані про військово-економічні ресурси майбутнього противника; а експерти з числа японського розвідувального відомства жваво цікавилися суспільно-політичною ситуацією в Російській імперії і мали відповідні повноваження та фінансові ресурси для прийняття відповідних рішень і дій. Як наслідок Росія, неспівмірна з Японією за людськими та матеріальними ресурсами, програла війну на Далекому Сході що призвело до втрати територій, пониженню її рейтингу на міжнародній арені та прискорення революційних подій в середині країни. Вдруге Росія (уже в форматі СРСР) пережила цей досвід в епоху Холодної війни, коли перед країною постала необхідність проведення економічних та соціальних

реформ. Проте партійне керівництво державою, не маючи до своїх послуг незалежних аналітично-дослідницьких центрів, більше воліло боротися з інакомислячими, ніж замовляти експертні дослідження з тенденцій розвитку економіки та суспільства своєї країни. Відповідно, спроби економічних реформ не дали бажаного результату, а Перебудова лише констатувала невиліковність проблем, які накопичувалися в СРСР протягом десятиліть.

Саме тому досвід роботи «мозкових центрів» провідних країн світу є надзвичайно важливим для вітчизняної науки. Він матиме суттєве значення в процесі формування, розвитку та функціонування аналітичних центрів в сучасній Україні, допоможе вітчизняним експертам освоїти передові методи стратегічних досліджень та прогнозування. А відтак, в фокусі досліджень має бути зосереджена ціла низка проблем, пов'язана з організацією, фінансуванням та методологією роботи зарубіжних експертів. Надзвичайно важливим також є питання ефективної комунікації аналітиків з представниками влади, політичних партій та лідерами громадянського суспільства. Із вищезгаданих питань в нашій роботі була обрана тема пов'язано з організацією, науковою роботою та впливом на політичні процеси «мозкових центрів» США в історичній ретроспективі.

Мета дослідження – є вивчення організації, фінансування та науково-експертної діяльності аналітичних центрів в США, а також їхній вплив на політичні процеси в цій країні та в світі в цілому.

Мета визначає завдання дослідження:

- визначити функції, роль і значення аналітичних центрів країн Заходу в умовах сучасного світу.
- проаналізувати наукові дослідження зарубіжних і вітчизняних вчених що стосуються діяльності «мозкових центрів» США.
- дослідити історію виникнення, специфіку організації та систему фінансування аналітичних центрів Америки.
- визначити найважливіші моделі стратегічного прогнозування та систему наукової роботи «мозкових центрів» США.

- визначити способи впливу аналітичних осередків на процеси формування зовнішньої політики США.
- проаналізувати моделі співробітництва експертів Америки та Європи на прикладі роботи Римського клубу та Тристоронньої комісії.

Об'єкт дослідження. Аналітичні центри Сполучених Штатів Америки.

Предмет дослідження. Організація, наукова діяльність та вплив на політичні процеси експертних осередків США.

Методи дослідження. В дипломній роботі було використано метод системного аналізу. Він дозволив сформулювати основи для послідовного та логічного аналізу організації, фінансування, науково-експертної та консультативної діяльності аналітичних центрів в США, а також встановити їхній вплив на політичні події в своїй країні та за її межами.

Наукова новизна дослідження визначається такими здобутками:

- проведено ґрунтовний аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури. Він дав можливість визначити найважливіші напрямки роботи «мозкових центрів» Америки, які перебувають у фокусі досліджень сучасних вчених.
- автору вдалося дослідити розмаїття організаційних форм аналітичних осередків США в контексті історії їхнього виникнення та розвитку.
- в роботі вивчено досвід системи фінансування роботи «мозкових центрів» Америки та її вплив на якість аналітичної продукції.
- було досліджено технології та моделі стратегічного прогнозування в експертних осередках США.
- автором висвітлена система комунікації американського експертного середовища з Білим Домом і Конгресом, завдяки якій аналітики мають можливість впливати на формування зовнішньої політики США.
- проведено аналіз форм і моделей співпраці експертного середовища США з аналітиками провідних країн світу, визначено їхній вплив на глобалізаційні процеси другої половини XX – початку XXI ст.

Практичне значення одержаних результатів. Кваліфікаційна робота носить науково-прикладний характер. Її результати дослідження можна використати у навчальному процесі в рамках освітньої програми за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», зокрема у викладанні дисципліни «Політична аналітика і прогнозування».

Апробація результатів дослідження. Чернишов О. А. Незалежні аналітичні центри США та рейтингова система їхньої діяльності (на прикладі університету Пенсильванії). Друга всеукраїнська науково-практична інтернет конференція: «Соціальні комунікації в умовах глобалізації суспільства: виклики та перспективи» 07 листопада 2024. Київ: ДУІКТ, 2024. с. 98. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/p_2661_96111404.pdf

Структура й обсяг кваліфікаційної роботи. Структура магістерської кваліфікаційної роботи відповідає визначеним меті й завданням. Вона складається зі вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків, переліку посилань. Загальний обсяг роботи складає 63 сторінки, оригінальний текст – 50 сторінок.

РОЗДІЛ 1. РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ США В НАУКОВИХ РОЗВІДКАХ ЗАРУБІЖНИХ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ ВЧЕНИХ

1.1. Аналітичні центри західного світу: найважливіші функції та виклики сучасності

Протягом останніх трьох десятиліть різко зросла роль фабрик думок в політичному житті західних країн. Відомі під назвами «аналітичні центри», «мозкові центри», «експертні осередки» вони справляють не завжди помітний, але суттєвий (іноді – вирішальний) вплив на формування внутрішньої та зовнішньої політики держав. Передусім слід зазначити, що за версією американського науковця Дональда Абельсона під аналітичними центрами («мозковими центрами», фабриками думок або експертними осередками) слід розуміти некомерційні та позапартійні (хоча часто з підкресленою ідеологічною традицією) дослідницькі центри або інститути, головною метою яких є вплив на політику держави та громадську думку [31, С.9-12].

Маючи різну структуру та систему фінансування в країнах Західної Європи та Північної Америки, «мозкові центри» не лише забезпечують свої уряди аналітичними звітами та надають консультативні послуги у сферах внутрішньої та зовнішньої політики; працюючи на ринку аналітичних послуг та представляючи різні ідейні підходи до розвитку держави, вони, в умовах конкуренції, сприяють створенню системи стримувань і противаги в середовищі владної еліти. Виконуючи, серед іншого, функції дискусійних майданчиків, вони виносять на обговорення громадськості актуальні проблеми стратегічного розвитку держави, чим сприяють розвитку громадянського суспільства. Це, в свою чергу, суттєво знижує ризик приходу до влади політиків-популістів або авторитарних правителів. У зв'язку із цим варто зазначити, що серед українських аналітиків існує переконання: чим більше в державі аналітичних центрів, тим вищий в цій країні рівень демократії та успішності [8].

Водночас, події останніх десятиліть продемонстрували, що навіть відомі та авторитетні аналітичні центри не завжди здатні приймати виклики часу в переломні моменти історії. Так, після розпаду Радянського Союзу, західними експертами було зроблений помилковий висновок про глобальну перемогу ліберальної демократії. Це, в свою чергу, розумілося як завершення епохи ідеологічного протистояння в світі, що знайшло своє наукове обґрунтування у дослідженні «Кінець історії» (The End of History and the Last Man) американського дослідника і експерта Френсіса Фукуями [37, С.1-432]. Як наслідок, політичні еліти західних демократій тривалий час фатально не розуміли природи російського імперського шовінізму та глобальної небезпеки терористичної загрози радикальних політичних груп. Подібним чином політичні еліти західних країн тривалий час недооцінювали потенціал країн Азії, зокрема Китаю та Індії, в кордонах яких проживає більша частина населення планети Земля.

Переосмислення ситуації західним інтелектуальним співтовариством відбувалося надзвичайно повільно на фоні драматичних подій, які засвідчили, що урочисто проголошений Френсісом Фукуямою «кінець історії» відкладається на невизначений термін. В числі цих подій - теракти 11 вересня 2001 року, розгортання агресії Росії проти Грузії (2008) та України (2014). Нарешті, несподівано для західних демократій стрімко посилюється Китай з планами створення економічної імперії «Один пояс – один шлях».

Нарешті, повномасштабне вторгнення Росії в Україну 2022 року поставило світове співтовариство перед фактом краху системи міжнародної безпеки, що постала після Другої Світової війни. Стало цілком очевидно, що суверенітет країн та їхня територіальна цілісність не можуть бути забезпечені та гарантовані міжнародними договорами. За таких умов в країнах західного світу різко підвищився попит на якісну аналітичну продукцію, на основі якої уряди демократичних країн можуть будувати стратегії зовнішньої та внутрішньої політики в умовах нових викликів і загроз. Передусім це стосується політики зовнішньої. На сучасному етапі уряди країн демократичного світу стають перед

складною проблемою, обираючи шлях припинення російської агресії у Центральній та Східній Європі. По суті, вибір є між захистом сили права у міжнародних відносинах, чи до визнання права сили. В практичному вимірі це означатиме або всебічна допомога Україні у її боротьбі за суверенітет і свободу, або примушення української держави до капітуляції у гірших традиціях Мюнхенської змови 1938 року та Віденських арбітражів 1938-1940 рр.. Відповідь на це питання значною мірою залежить від того, які саме висновки і рекомендації покладуть на стіл урядам своїх країн експерти в Північній Америці та Європі і, в кінцевому випадку, від того, які реальні цінності сповідує еліта західних країн, та інкорпороване в її середовище аналітичні центри. Адже, як зазначає американська дослідниця Діана Стоун, експерти в США не є закритою спільнотою і працюють у спілці зі своїми однодумцями в політичних колах, громадських організаціях та ЗМІ [54, С.25-27]. Завдання це є складним, оскільки експертна продукція має свій ринок; і саме за законами ринку вона часто реалізовується. Звідси - завжди прозорі системи фінансування аналітичних спільнот, використання агресивних методів маркетингу у просуванні своєї продукції, тощо. Як слушно зазначає американський дослідник Андрій Рич, стрімке збільшення аналітичних центрів в США само по собі ще не свідчить про підвищення якості їхніх досліджень [50, С.204-220]. Саме тому події російсько-української війни стануть важливим іспитом для «мозкових центрів» країн Заходу, від стратегічного курсу яких залежить майбутнє демократії та цивілізованого світу.

1.2. Наукові дослідження зарубіжних і вітчизняних дослідників про діяльність «мозкових центрів» в США.

Роль і значення американських «мозкових центрів» (аналітичних центрів, експертних осередків, фабрик думок) у формуванні політичних процесів у США та за межами цієї країни перебуває у фокусі уваги як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Передусім висвітленням цієї проблеми активно займаються американські вчені та політичні діячі. В їхньому числі Дональд

Абельсон [30, С.283; 31, С.9-12], Андрій Рич [50, С.1-258], Річард Гаас [39], Діана Стоун [53, С.1-331; 54, С.259-278; 55, С.1-322], Джеймс Сміт [52, С.1-313], та цілий ряд інших науковців вивчають згадану проблему в цілому.

Зокрема, професор кафедри політології Університету Західного Онтаріо Дональд Абельсон у своєму дослідженні «Американські аналітичні центри та зовнішня політика США: історична перспектива» запропонував власну періодизацію історії експертних осередків у цій країні, виділивши три етапи їхнього становлення; була звернута увага на посилення інтересу держави до їхньої роботи із середини ХХ ст. та поступове включення «мозкових центрів» в процеси політичного життя держави у другій половині ХХ ст. Автор наголосив, що аналітичні центри США відрізняються від роботи своїх колег у інших країнах світу своєю здатністю брати (прямо чи опосередковано) участь у виробленні політики, а також готовністю чинних політиків звертатися за порадами стосовно формування політичного процесу як в країні, так і за її межами [31, С.9-12].

Важливим внеском у дослідження проблем ролі і місця «мозкових центрів» в політичному житті США стали праці професора Центральноєвропейського університету Діани Стоун. У своєму дослідженні «Контейнери для переробки, баки для сміття чи мозкові центри? Три міфи щодо аналізу політики» авторка порушила важливі питання про співвідношення науки, політичного аналізу, реальною політикою а також комунікацією між суспільством і владою. Вона, зокрема, зробила висновок, що знання та політика є взаємопов'язані, а «мозкові центри» допомагають створити політичні моделі, спільну концептуальну мову та емпіричні приклади, які беруться за основу тими, хто розробляє реальну політику. Діана Стоун наголосила, що аналітичні центри працюють, переважно, не ізольовано, а в співпраці зі своїми однодумцями в середовищі журналістів, викладачів, науковців, підкреслюючи багатовимірний характер роботи експертних осередків. Важливим також є висновок авторки про надзвичайно високу роль аналітичних центрів в роботі по налагодження мистецтва управління на національному, регіональному та глобальному рівнях [54, С.25-27].

В дослідженні ролі аналітичних центрів в політичному житті країни важливими є дослідження декана школи глобального лідерства у Нью-Йорку Андрія Рича. У своїй монографії під назвою «Аналітичні центри, державна політика та політика експертизи» автор порушив широке коло проблем, пов'язаних з політичною демографією «мозкових центрів», їхньою еволюцією, політичною роллю експертів, тощо. Автор, при цьому, відзначив суперечливий характер експертних осередків в політичному житті країни. Він зазначив, що протягом другої половини ХХ ст. їхня кількість в США зростає майже вчетверо. В міру зростання їхньої кількості, аналітичні центри стали суттєво відрізнятися за своєю спеціалізацією. Наприклад, багато з них почали ідентифікувати себе з певними політичними ідеологіями – консервативними, ліберальними або центристськими. Багато хто з «мозкових центрів» покладався на агресивні маркетингові стратегії для просування своєї експертної продукції. При цьому співробітники аналітичних центрів часом ставали активними учасниками партійних і політичних дебатів. Однак, зростаюча кількість експертних осередків та підвищення їхньої активності в публічному просторі не завжди свідчить про зростання їхнього впливу як джерела політичного досвіду. Автор вважає що аналітичні центри у політичному процесі частіше зосереджуються на наданні спотворених коментарів, ніж на нейтральному аналізі [50, С.204-220].

Серед американських експертів, які вивчали роль «мозкових центрів» в політичному житті США і світу, варто відзначити Кента Вівера [61, С.563-578] та Джеймса МакГанна [40, 41, 42, 43, 44], які присвятили свої праці проблемам типології та рейтингування аналітичних осередків. Так, Кент Вівер вивчав згадані проблеми в контексті свого головного наукового інтересу, який полягав в дослідженні мотивації політиків при формуванні державних рішень та політичних проектів. Джеймс МакГанн був автором багатьох публікацій, в числі яких – відомий щорічник «Global Go To Think Tank Index», який подавав рейтинг аналітичних центрів в усіх регіонах світу. Його останньою книгою була «Мозкові центри: нові знання та політичні брокери в Азії», опублікована видавництвом Брукінгського інституту [45].

Досвід діяльності американських «мозкових центрів» викликав помітний інтерес також в середовищі вітчизняних науковців. Визнаним експертом з цього питання є доктор політичних наук Ніна Ржевська, автор цілої низки праць присвячених проблемам політичної аналітики і прогнозування. В своїх роботах авторка висвітила наступні проблеми, що стосуються діяльності «фабрик думок» у Сполучених штатах:

Роль стратегічного прогнозування у формуванні владою ефективної зовнішньої політики держави [12, С.316-332; 13, С.138-148; 15, С.170-175; 16, С.161-169; 17, С.37-42; 23, С.226-233; 24, С.278-282; 25, С.184-197; 26, С.11-22; 28, С.171-178]. Авторка зробила важливий висновок, згідно з яким ефективно прогнозування в політиці можливе лише за умови постійного коригування прогнозів з урахуванням нової інформації. Понад те, прогнозування в політиці не може розглядатися як констатація подій, що напевно відбудуться; воно може слугувати лише в якості умовного прогнозу, що вкладається у формулу: «може статися за певних умов» [27, С.192]. В контексті розв'язання поставленої проблеми було, зокрема, зроблено висновок про важливу роль «Групи стратегічного майбутнього» при Раді національної розвідки США, завданням якої є не лише «демонстрація відповідної активності», але також формування і розвиток культури стратегічного прогнозування в розвідувальних службах цієї країни [27, С.189].

Фінансування «фабрик думок» в США. Авторка відзначила практику фінансування експертних центрів Сполучених Штатів за посередництвом різноманітних фондів. Аналітичні центри США, які позиціонують себе незалежними експертними співтовариствами, забезпечені складною системою фінансування, за якою необхідні кошти проходять через рахунки фондів, куди вони поступають як у вигляді офіційних замовлень урядових структур, так і від приватних осіб. При цьому замовлення від держави може бути оформлене як заявка на незалежне дослідження. В числі прикладів авторка, зокрема, наводить 160-мільйонний бюджет аналітичної корпорації РЕНД (станом на 2005 рік) дві третини якого склалися зі замовлень федеральних структур США, в тому числі

Пентагону. Аналізуючи розміри бюджетів американських «фабрик думок» авторка відзначає, що в Сполучених Штатах робота політичних аналітиків шанується і оплачується на високому рівні [22, С.172].

Питання про рейтингування аналітичних центрів в світі. Зазначена тема розкривається в контексті дослідження досвіду дослідницького проекту Пенсільванського університету що проводився під керівництвом Джеймса МакГанна, який щорічно публікував рейтинг аналітичних центрів в усіх країнах світу. Спираючись на методологію, запропоновану автором цього проекту Н.Ржевська виділила найвпливовіші та найуспішніші аналітичні центри Сполучених Штатів, до числа яких увійшли Інститут Брукінгса, Рада з зовнішніх відносин, корпорація РЕНД, фундації Карнегі та «Спадщина», Центр стратегічних і міжнародних досліджень, Центр американського конгресу. Авторка, на основі власних досліджень, підтвердила ефективність факторам, які виводять аналітичні центри в лідери рейтингів. В їхньому числі – ступінь впливу на органи федеральної влади США а також розмір фінансування, від якого безпосередньо залежить здатність аналітичних центрів залучати експертів та науковців високої кваліфікації до виконання важливих проектів за контрактом [18, С.84].

«Виробництво» інтелектуального продукту транснаціональними експертними структурами [20, С.223-227]. В контексті поставленого наукового завдання авторка здійснила історико-теоретичний аналіз зародження, формування та функціонування як американських так і транснаціональних аналітичних осередків. Особлива увага була приділена створенню та роботі Римського клубу і Тристоронньої комісії, а також організаційній структурі, специфіці аналітичної роботи, фінансовому забезпеченню транснаціональних експертних структур, ролі транснаціональних аналітичних осередків у створенні мережових об'єднань «мозкових центрів», тощо [14, С.73-83].

Крім Н. Ржевської в українському науковому співтоваристві роботу аналітичних центрів США досліджує ціла група вітчизняних науковців. В їхньому числі В.Білецький та О.Маєвська розробляють загальні проблеми

діяльності експертних осередків Сполучених Штатів [2, С.32-33; 5, С.145-151; 6, С.125-129], О.Маєвська та О.Годлюк досліджують сучасні тенденції розвитку американських «фабрик думок» та їхній вплив на внутрішню та зовнішню політику США [4, С.78-88; 7, С.215-217]; І.Петренко досліджує впливи аналітичних осередків на політичні процеси в країні [9, С.290-294; 10, С.205-213] К.Пилипюк досліджує діяльність аналітичних центрів в контексті загальної теми про еволюцію політичної пропаганди в США [11, С.86-101]. Проте, подібні дослідження висвітлюють лише окремі проблеми з історії діяльності «мозкових центрів» США; питання комплексного аналізу методології досліджень американських експертів а також реальний вплив американських «фабрик думок» на формування політичних рішень в сфері внутрішньої та зовнішньої політики ще потребують глибшого і всебічнішого наукового дослідження.

Отже, аналітичні центри («мозкові центри», фабрики думок, експертні осередки) є некомерційні та позапартійні (хоча часом з ідеологічною традицією) дослідницькі центри або інститути, які забезпечують аналітичною продукцією уряди своїх країн, політиків та ширші кола громадськості з метою реалізації впливу на політичні процеси і на громадську думку. Крім того, «мозкові центри» нерідко виконують функції дискусійних платформ, де публічно обговорюються проблеми стратегічного розвитку країни. Це сприяє процесам розвитку та укріплення громадянського суспільства та зменшує ризики встановлення авторитарної влади в країні.

В той же час, аналітичні центри Заходу не завжди адекватно приймають виклики часу, що негативно впливає на стратегічне планування урядів їхніх держав. Прикладом може бути помилковий висновок переважної більшості аналітичних спільнот західних країн про остаточну перемогу ліберальної демократії після розпаду СРСР, який знайшов своє концептуальне втілення в книзі Френсіса Фукуями «Кінець історії». Це означало, що провідні інтелектуали західних демократій так і не усвідомили природу російського імперіалізму та ступінь загроз глобального тероризму, що і було підтверджено наступними подіями в світі.

Роль американських «мозкових центрів», як у політичному житті США так і за їх межами, викликає високий інтерес в середовищі зарубіжних і вітчизняних науковців. Передусім слід відзначити ґрунтовну монографію Андрія Рича «Аналітичні центри, державна політика та політика експертизи». В ній автор порушив широке коло проблем, пов'язаних з діяльністю експертного середовища включаючи еволюцію «мозкових центрів», темпи їхнього зростання і впливу, формування спеціалізації експертних осередків, політичну роль аналітиків в політичному житті США, тощо. Важливо, що Андрій Рич відзначив суперечливий характер «мозкових центрів» США. Безсумнівна важливість аналітичних осередків поєднується, часом, з агресивними маркетинговими стратегіями просування власного експертного продукту, надмірною участю експертів у політичних та партійних дискусіях, тощо. Важливим внеском в дослідження аналітичних центрів США є наукові розвідки Дональда Абельсона, який у своїй праці «Американські аналітичні центри та зовнішня політика США: історична перспектива» висунув власну періодизацію історії експертних осередків у Сполучених Штатах, обґрунтувавши три етапи їхнього становлення. Актуальні проблеми співвідношення науки, політичної аналітики та реальною політикою в контексті дослідження аналітичних центрів порушила дослідниця Діана Стоун у науковому дослідженні «Контейнери для переробки, баки для сміття чи мозкові центри? Три міфи щодо аналізу політики». Нарешті, особливе місце серед іноземних дослідників експертних осередків США належить Джеймсу МакГанну – автору багатьох публікацій, в числі яких – щорічник «Global Go To Think Tank Index», який, протягом двох десятиліть, подавав рейтинг аналітичних центрів усіх країн світу.

В українському науковому просторі досвід роботи аналітичних центрів Сполучених Штатів досліджує досить численна група науковців. У фокусі їхніх студій загальні проблеми розвитку експертних осередків США (В. Білецький, О. Маєвська), вплив аналітичних центрів на політичні процеси в США (А. Годлюк, О. Маєвська, І. Петренко), тощо. Проте особливо місце серед вітчизняних вчених, що працюють над згаданою тематикою, належить

Н. Ржевській. В її численних публікаціях порушуються теоретичні проблеми стратегічного прогнозування при формуванні зовнішньої політики держави, фінансування «мозкових центрів» в США, виробництво інтелектуальної продукції транснаціональними експертними групами, тощо.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ В США

2.1. Аналітичні центри США: історія виникнення, організація та система фінансування.

Виникнення аналітичних центрів в США та їх розвиток має давню традицію. На думку канадського дослідника Д. Абельсона еволюція «мозкових центрів» цієї країни пройшла в три етапи. Протягом першого, який розпочався на початку XX ст., в США виникли найдавніші політико-академічні об'єднання та установи, в числі яких – Фонд Рассела Сейджа (Russell Sage Foundation, 1907), Фонд Карнегі (Carnegie Endowment for International Peace, 1910 р.) і, особливо Рада з міжнародних відносин (Council on Foreign Relations, CFR, 1921). Вони функціонували, передусім, як науково-дослідні установи; але водночас виконували роль своєрідних форумів для зустрічей політично орієнтованих еліт. При цьому, згадані організації будували свою діяльність на політично нейтральних засадах. Їх головне завдання полягало не у пропозиції «політичного гасла дня» а, скоріше, в поширенні серед громадян політичних знань [30, С.1-283; 31, С.9-12].

Прикладом може бути згаданий вище Фонд Рассела Сейджа, фундаторкою якого стала Маргарет Олівія Сейдж (1828-1918) яка пожертвувала Фонду 10 млн. доларів капіталу. Прибутки зі згаданого вкладу мали бути скеровані на проведення наукових досліджень і програм щодо покращення соціальних умов в Сполучених Штатах Америки. Так, уже в травні 1907 року Фонд фінансував Піттсбурзьке опитування, яке стало першою систематичною спробою дослідження умов праці робітників у великому індустріальному центрі США. Висновки опитування сприяли реформам що регулювали умови праці на підприємствах та систему відповідальності роботодавців, наслідком чого стало скасування дванадцятигодинного робочого дня та семиденного робочого тижня. Фактично, Піттсбурзьке опитування 1907 року стало першим аналітичним дослідженням в сучасному сенсі цього слова, яке справило помітний вплив на

процес економічних та соціальних реформ в США. В період 1907-1917 роках Фонд фінансував перші в США аналітичні дослідження у сфері охорони здоров'я, умов праці, житла, виробничих відносин, тощо. Згадані програми сприяли правовим реформам у галузі будівництва, охорони праці і здоров'я та укладанню законів проти лихварства.

Другий етап розпочався незабаром після завершення Другої Світової війни і був тісно пов'язаний з формуванням нового міжнародного статусу США. Взявши на себе роль лідера демократичного світу уряд цієї країни постав перед необхідністю втягуватися у зовнішньополітичні події та активно докладатися до створення нових міжнародних інститутів в числі яких - Організація Об'єднаних Націй, Міжнародний валютний фонд, Всесвітній банк, Генеральна угода з тарифів і торгівлі, тощо. Водночас, Вашингтон повен був також протистояти СРСР та блоку комуністичних країн, які швидко набирали силу у Східній Європі та Азії. Саме тому уряд Сполучених Штатів Америки потребував науково обґрунтованої глобальної стратегії, місію розробки якої взяли на себе експертні осередки країни – так звані «Think Tanks» або «мозкові центри» [4, С.81]. Саме тому, після закінчення війни, існуючі експертні осередки не лише не були скорочені, але також перетворилися на важливий інструмент реалізації зовнішньої політики Вашингтону. Починаючи, приблизно, з 1948 року «мозкові центри» уже утворили складну багатовимірну мережу центрів, лабораторій, фондів, вищих навчальних закладів, неформальних об'єднань політиків, лобістських груп, які на сьогодні реалізують завдання і функції аналітичного середовища в США [22, С.170].

Слід також пам'ятати, що старт нового етапу розвитку американських аналітичних центрів слід розглядати в тісному зв'язку із новою концепцією наукової політики, яка була започаткована на завершальному етапі Другої світової війни. Так, уже в червні 1945 року один із ініціаторів і керівників Мангеттенського проекту Ваннівара Буш подав президенту США Г.Трумену аналітичну записку під назвою «Наука – безмежні рубежі», в якій завоювання нових меж людського пізнання (стратегічного аналізу) дорівнювало стратегічним

цілям розвитку «американської цивілізації» в часі і просторі. [22, С.170]. Цю обставину слід пам'ятати зважаючи на участь в аналітичній роботі численних експертних осередків при науково-дослідних центрах та навчальних закладах.

Отже, на другому етапі розвитку «мозкових центрів» в США ініціативу створення відповідних центрів взяв на себе уряд. Саме в той час з'явилася найтипівіша експертна організація подібного роду – Корпорація «Дослідження і розвиток» (Research and development, R&D, 1948), яка стала в подальшому прототипом для Інституту Гудзону (Hudson Institute, 1961) та Інституту міста (The Urban Institute, 1968). [30, С.1-283; 31, С.9-12]. Особливе місце серед згаданих фабрик думок належить корпорації RAND (Research and development) – некомерційному аналітичному центру глобальної політики, науково-дослідному інституту та консалтинговій фірмі державного сектору.

Варто зазначити що спочатку Корпорація RAND виникла як «Проект RAND» (від фрази «дослідження та розробка») відразу після завершення Другої світової війни. Саме тоді військово-повітряні сили армії Сполучених Штатів заснували проект RAND метою якого стали дослідження перспективного планування майбутньої зброї. Douglas Aircraft Company отримала контракт на дослідження можливої міжконтинентальної війни. Пізніше проект RAND перетворився на корпорацію RAND, яка поширила свої дослідження на цивільні сфери, такі як освіта та міжнародні справи. Втім, скоро Корпорація займається дослідженнями та розробками (R&D) у цілому ряді цивільних галузей. Починаючи з 1950-х років дослідження RAND допомогли уряду США прийняти політичні рішення щодо широкого спектру питань стосовно реалізації завдань зовнішньої та внутрішньої політики. В їхньому числі - космічна гонка, війна у В'єтнамі, протистояння між США та Радянським Союзом щодо ядерної зброї, створення програм соціального забезпечення, охорони здоров'я, тощо. Корпорація RAND стала першим аналітичним центром, який отримав постійне визначення «think tank» - мозковий центр.

Нарешті, на рубежі 60-70-х років XX ст. розпочався третій етап розвитку аналітичних центрів в США (який триває досі), коли завданням експертних

осередків стало не лише об'єктивне дослідження політичних процесів, але й захист певних ідеологічних позицій і цінностей. Пояснюється це подіями Холодної війни і, особливо під час війни у В'єтнамі, коли вкрай загострилися ідеологічні суперечності між країнами Заходу та радянським блоком. Зіграв свою роль в процесах ідеологізації аналітичної діяльності також рух на захист громадянських прав, боротьба з расовою дискримінацією, занепад традиційних для США політичних партій та загальною децентралізацією в країні. Безпосереднім поштовхом до цих змін став лист верховного судді Льюїса Пауела до Торгової Палати США із закликом знайти необхідне фінансування для створення інтелектуальних центрів, які би могли донести до викладачів і студентів країни консервативні цінності [4, С.78]. Як наслідок, «брокерами на ринку ідей» з'явилося багато «напівдослідницьких інституцій», які вдавалися до відвертого лобіювання у Вашингтоні інтересів конкретних країн. Йдеться, зокрема про лобістські організації країн Латинської Америки і Карибського басейну. В їхньому числі – Північноамериканський конгрес з Латинської Америки, Політичні ініціативи для Карибського басейну і Центральної Америки, та ін. [30, С.95-97]. Саме в цей час склалася ситуація, за якої стало важко розрізнити «мозкові центри» та неурядові організації, призначення яких полягає у просуванні певних політичних інтересів. Лобістські групи збільшують фінансування досліджень, а дослідницькі колективи «мозкових центрів» змушені вдаватися до застосування технологій «проштовхування» своїх інтересів на верхніх поверхах влади. На думку американського дослідника Х. Віарди різниця між «мозковими центрами» та лобістськими групами полягає в пріоритеті наукових інтересів експертних осередків перед лобіюванням [62, С.138].

Окремо варто згадати про специфіку роботи аналітичних осередків при американських університетах. Цю проблему порушував у своїх дослідженнях американський науковець Д. Ньюсом. Він звернув увагу, по-перше, на взаємну недовіру між викладацьким складом більшості вишів і державними структурами США. Академічна спільнота значною мірою схильна до лівих поглядів і традиційно критикує владу, не бажаючи іти на співпрацю з державною

бюрократією. Саме тому більшість університетських учених не досягають впливу в політичних колах [48, С.52]. По-друге, автор звертає увагу на різницю в роботі між політиком і науковцем. Якщо політику потрібно прийняти рішення про вирішення проблеми негайно (часом в режимі цейтноту), то науковець працює, переважно, в спокійних кабінетних умовах, маючи на меті встановлення істини. Тому поєднати їхні зусилля часто буває дуже складно. Понад те, вони часом можуть перебувати у стані конфлікту, через різні погляди стосовно прийняття тих чи інших практичних рішень. Як приклад, Д. Ньюсом наводить ситуацію «холодної війни» між держдепартаментом та асоціацією африканістики в 60-х роках ХХ ст. у зв'язку з різним баченням перспектив деколонізації Африки [48, С.1-173].

Втім, попри складні процеси формування системи «мозкових центрів» в США у 60-80-х роках ХХ ст., саме під час третього етапу розвитку експертного простору цієї країни, виникли впливові та авторитетні аналітичні центри, які зберігають провідні позиції в світі на сучасному етапі. В їхньому числі – Фундація «Спадщина» (The Heritage Foundation, 1973) та Центр міжнародного приватного підприємництва (Center for International Private Enterprise, CIPE, 1983) які входять до числа провідних експертних центрів світу.

Загалом, на сьогодні в США функціонує близько 1200 аналітичних осередків; з них приблизно 600 працюють при університетах і стільки ж є незалежними громадськими організаціями. Фінансування мережі експертних центрів складає бл. 1,5 млрд. доларів щорічно. Американський дослідник Х. Віарда вважає, що із загального числа існуючих аналітичних центрів США можна виділити чотири групи. Перша: невеликі науково-дослідні осередки, результати роботи яких використовуються більшими структурами; друга: експертні центри що розміщуються поза столицею США і тому змушені вдаватися до нестандартних способів самореклами; третя: наукові організації що спеціалізуються на окремих вузьких темах; четверта: урядові експертні установи [62, С.1-201]. Подібна класифікація видається нам важливою з огляду на потенційну якість аналітичної продукції. Цілком очевидно, що друга група

експертних осередків, маючи необхідність звертати на себе увагу на ринку аналітичних послуг, стоїть перед небезпекою публічного оголошення вельми сумнівних висновків і рекомендацій.

Отже, протягом XX ст. в США сформувалася розлога система аналітичних центрів, ціла низка з яких завоювала високий авторитет не лише на своїй батьківщині, але також в багатьох впливових країнах світу. Як впливає з наведеного вище матеріалу, вони мають різні структури, системи фінансування, стратегію та напрямки роботи. Спробуємо охарактеризувати деякі з них, щоб підкреслити специфіку їхньої діяльності. Отже, до числа найвпливовіших «мозкових центрів» США належать, зокрема, наступні установи:

1. «Фундація Спадщина» (The Heritage Foundation, 1973) Ця установа являє собою сучасний дослідницький інститут, в об'єктиві аналітики якого перебуває широкий спектр проблем політики і громадського життя. Його експерти є авторами пенсійної системи, моделі сучасної американської економіки, стандартів типової американської родини. Фундація регулярно публікує результати аналітичних розвідок, найвідомішим з яких є «Index of Economic Freedom». Організація, з бюджетом бл.30 млн. доларів щорічно, має бл. 200 співробітників а також від 35 до 40 дослідників.

Фундація «Спадщина» має власну унікальну систему фінансування не лише в США, але і в світі. Її матеріально підтримують три групи спонсорів. До першої з них входить близько 200 тис. жертводавців, які виділяють на користь фундації по 20-40 доларів кожен. Ці гроші зараховуються шляхом прямого листування. До другої групи (близько 3 тис. осіб) входять спонсори, що виділяють «Спадщині» по 1 тис. доларів кожен, а члени «Президентського клубу» (третя група, кількість донаторів не встановлена) – мають внески що перевищують 1 тис. доларів. При цьому, політика «Спадщини» побудована так, що саме донорам віддається перевага у висвітленні проблем, які становлять для них інтерес [2, С.32-33].

Фундація «Спадщина» створювалася як аналітичний центр, що мав захищати традиційні цінності консервативної частини американського

суспільства. Відповідно, час його найбільшого впливу та аналітичної активності припадає на період правління президента Рональда Рейгана відомого своїми консервативними поглядами. Експерти Фундація «Спадщина» плідно співпрацювали з його адміністрацією, внаслідок чого Рональд Рейган назвав Фундацію «життєдайною силою» в часи свого правління. Ці слова мають рацію, адже саме «Heritage Foundation» мав визначальний вплив на розробку та просування ключової зовнішньополітичної ініціативи адміністрації Рональда Рейгана, згідно з якою Сполучені Штати Америки почали надавати військову та матеріальну підтримку антикомуністичним рухам опору, які вели боротьбу з радянськими урядами в Афганістані, Анголі, Камбоджі, Нікарагуа, та в інших країнах в останні роки холодної війни. Фундація «Спадщина» також активно підтримала ідею розробки нової системи оборони від балістичних ракет, відомої під назвою «Стратегічна оборонна ініціатива». Важливо, що 1983 року президент Рональд Рейган оголосив цей проект своїм головним пріоритетом в галузі оборонної ініціативи.

Heritage Foundation залишався впливовим аналітичним центром у питаннях реалізації внутрішньої та зовнішньої політики також під час адміністрації президента Джорджа Буша-старшого. Продовжуючи концепцію зовнішньополітичного курсу Рональда Рейгана, Фонд у 1990-91 роках був послідовним прихильником операції «Буря в пустелі», спрямованої на звільнення Кувейту після вторгнення армії іракського диктатора Саддама Хусейна. За словами керівника бюро Baltimore Sun у Вашингтоні Френка Старра, дослідження Фундації «Спадщина» заклали основу мислення адміністрації Буша в питаннях зовнішньої політики на пострадянському просторі. У внутрішній політиці адміністрація президента Буша погодилася з шістьма з десяти пропозицій бюджетної реформи, які президентська адміністрація включила до своєї бюджетної пропозиції на 1990 рік.

В подальшому Heritage Foundation проводив аналітичні дослідження що стосувалися проблем бідності в США, питанням міграції та програмам охорони здоров'я; при цьому експертні розробки стосовно обґрунтування

зовнішньополітичного курсу цієї країни поступово втрачали колишню гостроту. Ознаки кризи світоглядних пріоритетів (як аналітичного центру консервативного «рейганівського» спрямування) та пониження якості експертної продукції Фонду «Спадщина» виявилися під час широкомасштабного вторгнення Росії в Україну. В перші місяці війни її аналітики виступили за підтримку української держави та її народу в умовах агресії Москви. Втім, уже в травні 2022 року Heritage Action (організація політичної активності Heritage Foundation) публічно оголосила про свою протидію пакету військової допомоги Україні на суму 40 мільярдів доларів, повністю змінивши попередню позицію своєї організації щодо підтримки такої допомоги. Тодішній директор із зовнішньої політики Фундації «Спадщина» Люк Коффі повідомив, що йому було наказано відкликати свої попередні заяви про підтримку допомоги Україні. Невдовзі він залишив фонд. У серпні 2023 року новий президент Heritage Foundation Кевін Робертс заявив, що Конгрес США тримає в заручниках жертв лісових пожеж на Гаваях, щоб витратити більше грошей в Україні. За цією заявою розгорнулася ціла кампанія публічних повідомлень подібного змісту і твітом віце-президента Heritage Foundation, який стверджував: «Настав час покінчити з порожніми чеками без дати для України». Ця гучна заява викликала широкий резонанс і змусила другого високопосадовця фонду, Томаса Шпора, директора Центру національної оборони Heritage, подати у відставку. Позиція Фундації «Спадщина» щодо підтримки України явно підігрувала Москві; а відтак вона викликала конфлікти що супроводжувалися гучними відставками. Це засвідчує серйозну кризу колись впливового та поважного на міжнародній арені аналітичного центру який в критичний для західної демократії момент не зміг підтвердити свій статус незалежного та фахового експертного осередку.

2. Фонд Карнегі за міжнародний мир (Carnegie Endowment for International Peace — CEIP, 1910).

Заснований на початку XX ст. він, у 60-х роках, розгорнув програму з проблем міжнародного права маючи на меті розв'язати низку нових проблем міжнародних відносин. В цьому контексті досліджувалися проблеми значення і

впливу міжнародних організацій; поширення комунізму; революція у технологіях, яка призвела до якісно нових типів зброї та сприяла новому етапу гонки озброєнь, вихід на міжнародну арену нових держав після деколонізації Африки, тощо. Окремим, надзвичайно важливим, напрямком досліджень стала проблема нового етапу розвитку світової економіки, зокрема виникнення глобальних транснаціональних корпорацій. З метою дослідження цих тем Фондом було створено ряд наукових осередків, в числі яких Асоціація з контролю над озброєннями (Arms Control Association, 1971), Інститут міжнародної економіки (Institute for International Economics, 1981), що досліджує проблеми впливу глобалізації на розвиток світової економіки та ін. [56].

Після розпаду СРСР Фонд зосередив свою увагу на роботі в Росії – його представництво в цій країні (1993) відігравало роль консультанта президента Б. Єльцина в питаннях економіки; Фонд створив також «Групу 50», що об'єднує керівників 50 транснаціональних компаній, що працюють в Латинській Америці. Фонд, за посередництвом «Групи 50», консультує уряди країн цього континенту та просуває проект зі створення «Зони вільної торгівлі обох Америк». Активність Фонду спостерігалася також у Азії, зокрема у спробах налагодити контакти з Інститутом стратегічних досліджень Партійної школи в Пекіні та Академією соціальних наук в Шанхаї. За версією «IFLA Global Vision» у 2007 році Фонд Карнегі мав намір посісти перше місце серед глобальних аналітичних центрів світу.

На сьогодні в штаті Фонду працює 150 спеціалістів, які формують численні аналітичні звіти. Особливу роль у поширенні експертної продукції грає журнал «Foreign Policy», а також ще шість інших видань, що виходять арабською, іспанською, грецькою, італійською, португальською та турецькою мовами. При цьому, загальний наклад аналітичних видань Фонду складає 170 тис. примірників.

Хоча амбітна мета стати лідером глобального експертного середовища не була до кінця реалізована, Фонд Карнегі займає, на сьогодні, дуже важливі позиції серед експертних центрів не лише США, але і світу. Цьому, не в останню

чергу, сприяє той факт, що він є однією з найбагатших організацій своєї країни. Станом на 2023 рік, капітал, виділений Ендрю Карнегі на цей Фонд, приносив прибуток в розмірі 59 878 250 \$. [34]. У Фонді працює 150 експертів, які видають розлогу аналітичну продукцію. Він, на сьогодні, є єдиним американським «мозковим центром», який спеціалізується на зовнішній політиці але, в той же час, його робота є відкритою для світової громадськості.

3. Брукінгський інститут (Brookings Institution, 1916).

Заснований зусиллями філантропа Роберта Брукінгса Інститут став першою приватною організацією, завданням якої стало дослідження на наукових засадах національної державної політики [51]. Він, протягом десятиліть, відігравав надзвичайно важливу роль у експертних дослідженнях щодо прийняття важливих державних рішень. В їхньому числі – проведення мобілізації в часи Першої і Другої світової війни; аналіз бюджетного процесу федерального уряду; експертні дослідження і консультації у справі створення системи соціального забезпечення, тощо. Особливу роль експерти Інституту зіграли в розробці плану Маршалла та формуванні стратегії відносин з пострадянською Росією. Стабільна аналітична робота Інституту протягом століття стала можливою, не в останню чергу, завдяки стабільному фінансуванню його проектів. Фундація Роберта Брукінгса дає можливість формувати річний бюджет на проведення досліджень та утримання штатних співробітників у розмірі близько 40 млн. доларів [22, С.172-173].

Після початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну експерти Brookings Institution опублікували низку аналітичних розвідок присвячених геополітичним змінам в світі, спричинених агресією Москви. Вони стосуються відстеженню подій на фронті, а також проблемам суб'єктності України в системі міжнародних відносин в умовах війни. Так, у статті «It's Ukraine's choice, not America's» стверджується право українців приймати рішення щодо умов можливого перемир'я з Росією в умовах, коли впливові політичні сили в США намагаються примусити Україну до капітуляції. Відзначаючи героїзм і самопожертву українців у захисті своєї держави, автор статті підкреслює: якщо

Київ прийме рішення розпочати переговори з Москвою, США мають підтримати це рішення і зробити все можливе, щоб українці мали найвигідніші умови в майбутній угоді; проте американський уряд не повинен тиснути на українське керівництво в напрямку примусового замирення з Росією, особливо коли Кремль не виявляє бажання до переговорів.

Другим важливим напрямком експертних досліджень, прямо чи опосередковано пов'язаних з російсько-українською війною, є тема російсько-китайського співробітництва та потенційних загроз, які вона несе Сполученим Штатам Америки. Так, в статті «The China-Russia relationship and threats to vital US interests» автори зазначають, що саме постійна дипломатична, економічна та військова підтримка Китаю дозволяє путінському режиму продовжувати війну проти України; таким чином російсько-китайська співпраця є відкритим викликом як для інтересів США, так і для їхніх союзників в Європі, які підтримують Україну в її боротьбі за незалежність і територіальну цілісність. В статті робиться висновок: Китай і Росія цілеспрямовано послаблюють основу американського лідерства на світовій арені та основні елементи існуючого заснованого на правилах міжнародного порядку. Москва і Пекін сповнені рішучості покласти край тому, що вони вважають міжнародним порядком, де домінують США. За підтримки Глобального Півдня вони прагнуть створити порядок, у якому роль Сполучених Штатів та їхніх західних партнерів буде зменшена, а авторитарні держави будуть звільнені від міжнародного контролю та отримають імунітету до західних санкцій.

З огляду на згадані виклики, експерти Brookings Institution пропонують майбутній адміністрації Дональда Трампа наступні рекомендації:

- визнати стратегічні виклики для США, пов'язані зі зближенням Китаю та Росії, а також з їхніми союзниками - Іраном та Північною Кореєю.
- слід тримати відкритими двері для переговорів. Якщо у стосунках між Москвою і Пекіном виникне напруга, Вашингтон для обох сторін має виглядати захистом.

- сигналізувати Пекіну, що в його інтересах обмеження підтримки Москви. Втрати, які може понести Китай в разі порушення системи міжнародної безпеки, будуть значно масштабнішими від тимчасової вигоди співпраці з Кремлем.
- необхідно переглянути стосунки з країнами глобального Півдня щоб переконати їхні уряди у ризикованості політичних проєктів Москви і Пекіна, спрямованих на демонтаж системи міжнародної безпеки.

4. Інститут Міста (The Urban Institute, 1968).

Заснований 1968 року цей «мозковий центр» у Вашингтоні проводить дослідження в сфері економіки та соціальних відносин, щоб «відкрити розум, формувати рішення та пропонувати рішення. Під час заснування його мета полягала у вивченні міських проблем США, та оцінки законодавчих ініціатив у цій сфері, які були ухвалені за останні роки.

Інститут має близько 450 співробітників, які працюють в межах кількох дослідницьких центрів та наукових програм що стосуються житлової та громадської політики, охорони здоров'я, освіти, податків, соціальних проблем, тощо [49]. В цілому науковими співробітниками реалізується понад 200 проєктів із заявлених вище тем. За кордоном Інститут Міста проводить профільні аналітичні дослідження у 20 країнах, надаючи консультативну і технічну допомогу в питаннях децентралізації, удосконалення системи місцевого управління та надання різноманітних послуг.

Фінансування роботи «Інституту Міста» є різноманітним. Приміром, станом на 2013 рік контракти з федеральним урядом склали бл. 54% операційних коштів Інституту, внески від приватних фондів – бл. 30%, решту (бл. 16%) склали внески некомерційних організацій, корпорацій, державних та місцевих органів влади, міжнародних організацій, фізичних осіб, тощо [60]. Станом на 2020 рік збільшилося фінансування з боку різних гілок уряду США, в числі яких - Міністерство юстиції, Міністерство охорони здоров'я та соціальних служб, Агентство США з міжнародного розвитку та Міністерство сільського господарства США.

4. «Програма аналітичних центрів та громадянського суспільства» (TTCSPP) – некомерційна програма що була реалізована в Університеті Пенсильванії у Філадельфії, що діяла з 1989 по 2021 рік. Програма була створена в Інституті досліджень зовнішньої політики в 1989 році, автором ідеї та її керівником виступив Джеймс МакГанн. Метою проекту було дослідження аналітичних центрів в усіх країнах світу, в ході реалізації якого була створення база даних 8,2 тис. експертних осередків. Проект Джеймса МакГанна, спонсорований Світовим банком, заклав основу для реалізації глобальної ініціативи, спрямованої на подолання розриву між наукою і політикою у таких ключових сферах діяльності людства як міжнародні відносини, мир і безпека, міжнародна економіка, глобалізація, захист навколишнього середовища, боротьба з бідністю, тощо. В кінцевому результаті проект мав сприяти створенню низки міжнародних мереж спільнот та інституцій, які би могли надавати сприяння посиленню демократичних інститутів та зміцненню громадянського суспільства в усьому світі [1]. Найважливішим підсумком аналітичної роботи цього проекту стало дослідження «Аналітичні центри та громадянське суспільство: каталізатори ідей та дій» що побачило світ у 2000 році. Крім того, Джеймс МакГанн та його Програма проводили щорічну публікацію Глобального індексу. Наприклад, згідно індексу за 2018 рік, найбільша кількість аналітичних центрів була зафіксована в США (1871), далі йшли Індія (509), Китай (507), Великобританія (321), Аргентина (227), Німеччина (218), Росія (215), Франція (203), Японія (128), Італія (114), Бразилія (103), Канада (100) та Південна Африка (93). [40; 44].

2.2. «Мозкові центри» США: технології стратегічного прогнозування та наукова робота

Ключовим завдання «мозкових центрів» США є стратегічне прогнозування. Це необхідно для того, щоб зробити політику (як внутрішню так і зовнішню) ефективною, стабільною та прогнозованою. Існує думка, що політика, що має чітко окреслену ідеологію та виразно означені цілі, є набагато впливовішою (зокрема у міжнародних відносинах) ніж політика прагматична, що

змагається до руху від однієї перспективи до іншої, в залежності від потреб біжучого політичного моменту [27, С.188]. Події останніх десяти років, пов'язаних з агресією Росії проти України, а також провалу багаторічної американської миротворчої місії в Афганістані, підкреслили особливе значення якісних стратегічних досліджень. Недооцінка небезпеки російського імперіалізму, а також супутніх проблем, пов'язаних з агресією Москви поставила на порядок денний вироблення нових технологій стратегічного аналізу, які би дозволили робити якісну аналітику подій і викликів сьогодення. Адже лише з урахуванням допущених прорахунків можна розробити нові стратегічні прогнози, які дадуть можливість державам-учасникам світових політичних процесів забезпечувати свої ключові інтереси на міжнародній арені.

«Мозкові центри» США є, в переважній більшості, закритими організаціями, які не схильні розкривати технології власних досліджень в сфері стратегічного прогнозування. Проте, вітчизняні та зарубіжні дослідники, проаналізувавши експертні висновки і розробки американських спеціалістів, зробили ряд важливих висновків у цій галузі. Передусім слід визначити функції стратегічного прогнозування.

Отже, за досвідом роботи «Групи стратегічного майбутнього» при Раді з національної розвідки США було встановлено, що стратегічне прогнозування є науковим дослідженням, мета якого полягає у виявленні ключових можливостей альтернативних версій зовнішньополітичного курсу країни. Наступною важливою метою стратегічного прогнозування вважається ідентифікація нових цілей (або внесення поправок у старі цілі) які ставить перед собою держава, реалізуючи свою зовнішню політику. При цьому стратегічне прогнозування сприяє ефективному порівнянню механізмів реалізації стратегічних цілей за допомогою альтернативних підходів на засадах вибору з кількох можливих версій [27, С.189-190].

Виходячи з цього, визначаються завдання стратегічного прогнозування. Найважливіші з них:

1. Визначення цілей зовнішньополітичного курсу, які потрібно досягти відповідно вимогам і потребам держави і суспільства.
2. З'ясувати набір механізмів досягнення визначених цілей а також необхідних ресурсів та їхньої вартості для країни, суспільства і громадян.
3. Встановлення потенційних результатів (та можливих наслідків і викликів) внаслідок втілення в життя зовнішньої політики, виходячи із її заявлених цілей.
4. Визначення меж ефективності обраного політичного курсу та аналіз механізмів і цілей застосування яких може стати для держави помилковим або руйнівним.
5. Оцінка взаємного зв'язку між затратами на досягнення заявлених цілей та їхньою ефективністю.
6. Виявлення потенційних ризиків для загальнонаціональних інтересів внаслідок можливого провалу обраних механізмів або помилковості у визначення головних і другорядних цілей.
7. Врахування потенційних ризиків негативного впливу досягнення однієї з визначених цілей на реалізацію паралельних цілей в інших сферах життя країни [27, С.190].

Слід зазначити, що стратегічний прогноз виділяється серед інших варіантів розробки державної політики вищим рівнем практичності, гнучкістю та адресністю замість «пошуку істини», дотриманні правових і політичних процедур, представленням надмірної кількості питань для дискусії в стінах парламентів, характерних для сучасної політики країн Заходу. Обов'язковим умовою ефективності стратегічного прогнозу є, на нашу думку, мінімальна заангажованість експерта з політичних проблем, над якими він працює [27, С.191].

В ході стратегічного прогнозування експертні осередки США проводять також паралельні наукові дослідження, висновки яких є важливою підставою для рекомендацій політикам та державних урядовців в проблемах, що потребують негайного вирішення. Деякі із них є у відкритому доступі і слугують важливим

джерелом для роботи «мозкових центрів» не лише США, але також інших країн світу, в першу чергу тих, хто поділяє цінності західної демократії.

Прикладом може бути згаданий вище «Індекс економічної свободи» (The Index of Economic Freedom) який видає «Фундація Спадщина» (The Heritage Foundation, 1973); цей проект був запущений 1995 року і мав на меті визначення ступеню економічної свободи в країнах світу. Суть концепції цього проекту полягає в твердженні, що економічна свобода є фундаментальним правом кожної людини контролювати свою власність і працю. В суспільстві, яке дотримується принципів економічної свободи, громадяни мають право і можливість вільно працювати, виробляти, споживати та робити інвестиції; в свою чергу, уряд створює сприятливий режим для вільного переміщення капіталу, товарів і робочої сили [32]. Відтак, щорічно оновлюючи цей Індекс, «Фундація Спадщина» інформує політиків, бізнесменів та усіх зацікавлених осіб про ступінь економічної свободи в тій чи іншій країні світу.

Проект який, на перший погляд, присвячений суто економічній проблематиці, дає важливу інформацію аналітикам, які займаються стратегічним прогнозуванням, пов'язаним з питаннями зміцненню і розвитку економічних стосунків в умовах мирного співіснування держав. Адже, згідно висновків експертів «Фундації Спадщина», економічна свобода створює передумови для співпраці та є надзвичайно важливою у справі запобігання війнам; крім того, свобода економіки має значно більше передумов для запобігання конфліктів і насильства, ніж правові важелі демократії [38; 47;].

Важливі наукові проекти, пов'язані зі стратегічним прогнозуванням, виконує також Фонд Карнегі. Тривалий час їхні результати висвітлювалися на сторінках часопису «Зовнішня політика» («Foreign Policy») який, в період з 1978 по 2008 рік повністю належав Фонду. Звертаємо увагу що, крім висвітлення новин міжнародної політики, на сторінках цього видання публікується власна версія списку 100 інтелектуалів світу (The FP Top 100 Global Thinkers) які виявляють високу активність в суспільно-політичному житті своїх країн та на міжнародній арені. Експерти Фонду продовжили в цьому сенсі традицію

британського часопису «Prospect Magazine», який вперше опублікував згаданий рейтинг 2005 року; в подальшому публікація індексу інтелектуалів стала регулярною [58]. Подібні дослідження та їх висновки є надзвичайно важливими для експертів що займаються стратегічним прогнозуванням. Маючи базу даних найвпливових інтелектуалів світу (що регулярно оновлюється) аналітики отримують цінну інформацію про потенційних союзників або опонентів зовнішньополітичних ініціатив своєї країни. А відтак, експерти можуть з більшою долею вірогідності прораховувати потенційні успіхи, загрози чи виклики в очах суспільства зарубіжних країн при реалізації відповідних міжнародних проектів.

Якщо йдеться про наукову роботу «мозкових центрів» США важливо згадати рейтингову модель експертних осередків світу, змодельовану дослідниками «Програми аналітичних центрів та громадянського суспільства» (TTCSP) під керівництвом доктора філософії Джеймса МакГанна при Університеті Пенсильванії у Філадельфії. Як зазначалося вище, метою цього проекту було дослідження експертних осередків усіх країн світу, під час реалізації якого науковці створили базу даних, що складається з 8,2 тис. «мозкових центрів». Оскільки «рейтинг МакГанна» протягом 15 років входив до числа найавторитетніших у своїй галузі, спробуємо проаналізувати механізм його формування.

Передусім слід нагадати, що стрімке збільшення аналітичних центрів в світі викликало конкуренцію на ринку експертних послуг. При цьому виникли проблеми якості аналітичних досліджень, наукової обґрунтованості експертних рекомендацій а також цілий ряд загроз і викликів, які потребували наукового узагальнення досвіду роботи «мозкових центрів». Сам Джеймс МакГанн, як керівник цього проекту, зазначав, що діяльність «Програми» присвячена дослідженню найважливіших тенденцій розвитку і діяльності експертних центрів в країнах усього світу, а також вивченню викликів, які виникають перед ними на сучасному етапі [29]. Слід при цьому мати на увазі що індустрія «мозкових центрів» у США має тенденцію до постійного зростання. Проте на

відміну від енергетичного, бізнесового чи високотехнологічного секторів ринку, де існують традиційні підходи до оцінки попиту і пропозиції, висновок про ступінь успішності роботи аналітичного центру зробити значно важче. Справа в тому, що визначною рисою «мозкових центрів» є наявність значної кількості методів впливу в їхньому арсеналі. Саме тому оцінка ефективності роботи кожного з них повинна передбачати комплексний підхід. Саме такий підхід, що ґрунтується на критерії індексації, був розроблений науковою групою Джеймса МакГанна спеціально для встановлення рейтингу експертних осередків в усіх країнах сучасного світу [19, С.80].

Рейтинг формується шляхом щорічного опитування в якому беруть участь провідні політики, відомі вчені, журналісти, тощо. Починаючи від 2006 року формула рейтингового оцінювання постійно удосконалювалася, а кількість осіб та установ, які займаються ранжуванням, зростають. Наприклад, за даними рейтингу 2013 року в опитуванні взяло участь 793 експерти за усіма категоріями регіональних та функціональних досліджень; 150 журналістів та вчених що мають досвід роботи в політиці; 55 директорів (як чинних, так і колишніх) аналітичних центрів і програм; 40 донорів – державних і приватних; 150 представників громадянського суспільства; сотні аналітичних центрів; 2-30 міжурядових організацій; 120 академічних установ. При цьому, до участі в процедурі номінації були запрошені 6826 експертних центрів зі 182 країн, а в номінаціях і рейтингах взяли участь 1947 осіб з 120 країн. Аналітичні центри були номіновані і оцінені в 47 категоріях і, зрештою, після двох турів голосування (загалом подано 52 тис. голосів) було визначено кращі аналітичні центри світу, до списку якого увійшов 171 експертний осередок [40, С.11-12].

При цьому під час ранжування інформації були запропоновані 28 критеріїв для оцінювання ефективності аналітичних центрів. Найважливіші з них:

1. Для керівного складу аналітичних центрів – ефективний менеджмент при виконанні місії центру, результативна мобілізація фінансових і людських ресурсів для виконання місії, контроль якості роботи, незалежний статус аналітичного центру.

2. Для співробітників аналітичних центрів – професійна компетентність і репутація. Важливо зібрати висококваліфіковану команду з досвідчених вчених та аналітиків, які є визнаними фахівцями у своїй галузі.

3. Вимоги до аналітичних розвідок – здатність проводити якісні, орієнтовані на політику дослідження, що будуть рівною мірою доступні як політикам, так і ЗМІ та широким колам громадськості.

4. Академічна репутація, пов'язана з дослідженнями: обов'язкова акредитація аналітиків і вчених експертного центру, типи наукових публікацій - книги, часописи, матеріали конференцій.

5. Вплив досліджень і програм аналітичних центрів на учасників політичного процесу. Важливо які саме експертні рекомендації були прийняті до уваги при вирішенні політичних проблем в державі [40, С.12-14].

Отже, рейтингова система оцінювання «мозкових центрів», розроблена командою експертів «Програми аналітичних центрів та громадянського суспільства» є на, сьогодні, найдосконалішою та науковообґрунтованою моделлю визначення ефективності роботи аналітичних центрів світу. Рейтинг, відповідних установ, який регулярно публікується Пенсільванським університетом, має найвищий авторитет в експертних і політичних колах демократичних країн світу; він не лише засвідчує реальних лідерів аналітичного середовища світу, але також створює передумови для дослідження і переймання їхнього досвіду для експертних осередків країн третього світу та пострадянського простору. На думку вітчизняної дослідниці Н. Ржевської, за допомогою згаданого рейтингу формуються стимули в політиці, а також подаються сигнали про зразки бажаних моделей експертних осередків [19, С. 251].

Таким чином, центри США утворилися на ХХ ст. і пройшли три етапи своєї еволюції. На першому етапі (перша половина ХХ ст.) це були, переважно, політико-академічні осередки, що працювали на політично нейтральних засадах і виконували роль форумів для діалогу політичних еліт. На другому етапі (середина ХХ ст.) розвиток американських експертних центрів був пов'язаний зі

зміною політичного статусу США в світі. Ставши лідером країн західної демократії, Вашингтон став перед необхідністю участі у зовнішньополітичних процесах, пов'язаних зі створенням міжнародних інституцій та протидії комуністичному блоку в Європі та Азії. За таких умов уряд США потребував якісної політичної стратегії на міжнародній арені, розробку якої взяли на себе «мозкові центри». Уже в кінці 40-х років XX ст. експертні осередки США створили складну мережу установ, лабораторій, фондів, вищих навчальних закладів, лобістських груп, які реалізовували завдання і функції аналітичних центрів в сучасному розумінні цього слова. Третій етап розвитку експертних центрів (який триває досі) розпочався на рубежі 60-70-х років XX ст. і був тісно пов'язаний зі зміною політичної ситуації в США. Події Холодної війни, війна у В'єтнамі, антивоєнний рух, боротьба на захист громадянських прав, рух проти расової дискримінації та інші причини призвели до ідеологізації роботи багатьох американських «мозкових центрів». Як наслідок в експертних осередках американських вишів спостерігалось поширення лівих ідей, а на ринку експертних послуг з'явилося багато відверто лобістських організацій, що просували інтереси певних країн або геополітичних регіонів.

На сьогодні в США функціонує приблизно 1,2 тис. аналітичних центрів. В організаційному плані приблизно 600 з них працюють при університетах і є їхніми підрозділами і стільки ж є незалежними громадськими організаціями. Крім того, на ринку аналітичних послуг присутні лобістські групи, які проводять відповідні дослідження з метою просування певних політичних інтересів.

Фінансування «мозкових центрів» США реалізовується за різними схемами. Лише деякі з них («Фонд Карнегі» та Брукінгський інститут) мають великі фундації від заснування і є забезпечені матеріально; переважна більшість аналітичних осередків мають досить складну систему фінансування за посередництвом різних фондів а також завдяки державним замовленням на проведення досліджень. Унікальну систему фінансування має фундація «Спадщина», матеріальне забезпечення якої забезпечується численними

донаторами, яким віддається перевага в дослідженнях, що становлять для них інтерес.

Ключовим завдання аналітичних центрів США є стратегічне прогнозування. Воно необхідно для того, щоб політика - як внутрішня так і зовнішня - була ефективною, стабільною та прогнозованою. Метою стратегічного прогнозування є виявлення можливостей альтернативних версій зовнішньополітичного курсу країни та ідентифікація цілей що ставить перед собою держава, при реалізації своєї політики. Стратегічне прогнозування має цілу низку завдань, найважливіші з яких: встановлення цілей політичного курсу, з'ясування набору механізмів для досягнення визначених цілей, встановлення потенційних позитивних результатів (також можливих негативних наслідків або викликів) внаслідок втілення зовнішньополітичного курсу, тощо.

Аналітичні центри США, реалізуючи завдання стратегічного прогнозування, проводять важливу наукову роботу, результати якої викладаються у публічний простір та використовуються експертами усіх країн світу. Вони стосуються різноманітних аспектів суспільно-політичного та економічного життя. В їхньому числі – дослідження ступеню свободи економічного розвитку країн світу, суспільно-політична діяльність найвпливовіших інтелектуалів планети, аналітична робота «мозкових центрів», тощо.

РОЗДІЛ 3

ВПЛИВ АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ США НА ВНУТРІШНІ ПРОЦЕСИ І МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

3.1. Способи впливу американських аналітичних центрів на процеси внутрішньої та зовнішньої політики США.

Однією з найважливіших особливостей експертних осередків США є виконання двох ключових місій при реалізації своєї роботи. По-перше, це вироблення інтелектуального продукту, який має попит на ринку аналітичних послуг. По-друге, це доведення своєї інтелектуальної продукції до конкретного споживача. Про першу місію йшлося в першому розділі нашої роботи. Наразі спробуємо проаналізувати специфіку їхньої роботи, пов'язаної з впровадженням експертними центрами своїх розробок в політичне поле США.

Отже, аналітичні осередки часто стають складовою і невід'ємною частиною політичного процесу в країні. Вони намагаються ввести свої пропозиції та ідеї у політичний процес шляхом їх «продажу» суспільству та політичній еліті. Американські дослідники Е. Річ та К. Уівер вважають, що аналітичні центри мають три канали доступу для формування політичних рішень. Йдеться про офіційні канали, неофіційні контакти а також засоби масової інформації [9, С.290].

1. Використання офіційних каналів що забезпечують комунікацію з політиками чи державними чиновниками, причетними до процесів прийняття політичних рішень.

Найкоротший шлях до цієї мети мають ті аналітичні центри, які працюють за контрактом з урядовими структурами; в такому випадку їхні звіти та експертні рекомендації звернені безпосередньо до посадових осіб [21, С.246]. Яскраво ці контакти прослідковуються на прикладі офіційного співробітництва «мозкових центрів» з американським Конгресом. Наприклад, 2009 року конгресмени 125 разів зверталися до Фонду «Спадщина» з проханням провести експертний аналіз їхніх законопроектів. Того ж року, більше 80 кандидатів в час проведення

виборчих кампаній зверталися з проханням про проведення брифінгів з різних питань політичного життя [21, С.249].

2. Використання неформальних контактів з посадовими особами, причетними до прийняття політичних та державних рішень.

Найчастіше це відбувається під час співробітництва з ними під час спільної роботи у складі численних експертних груп для розв'язання біжучих політичних проблем [21, С.246]. Прикладом може бути непрямий вплив експертів на Конгрес завдяки зв'язкам з ідеологічно близькими партіями. Головним каналом для реалізації цього завдання є слухання в комітетах та підкомітетах Конгресу де мають виступати експерти. При цьому, питання про те, яким саме експертам дадуть слово буде залежати від того, яка партія в даний момент контролює Конгрес. Наприклад, до 1994 року, коли згаданий орган контролювали демократи, на слухання запрошували, передусім, аналітиків Інституту Брукінгса і вже після них заслуховували експертів консервативнішого Американського інституту підприємництва. Після приходу до влади республіканців, ситуація змінилася – на слухання почали запрошувати аналітиків консервативного Фонду «Спадщина», далі – Американського інституту підприємництва, Інституту Катона і, лише під самий кінець до слова були запрошені експерти Інституту Брукінгса [21, С.249].

Дуже ефективно застосовується неформальний вплив «мозкових центрів» США на владу цієї країни завдяки «професійній мобільності» своїх експертів. Практика політичного життя засвідчує, що фахівці аналітичних центрів мають добрі зв'язки в політичному істеблішменті. Під час зміни президентської адміністрації в Білому домі вони регулярно переміщуються з «мозкових центрів» на державні посади і навпаки. За таких обставин окремі аналітичні центри на певний час можуть не лише неофіційно впливати на внутрішню та зовнішню політику США, а навіть, певною мірою, встановити над нею контроль, у випадку, якщо їхні співробітники отримають відповідальну державну посаду [46, С.496]. Наприклад, після перемоги на президентських виборах Джиммі Картера, його адміністрація була укомплектована численними фахівцями з Інституту Брукінгса та Ради з міжнародних зносин. Наступний президент, Рональд Рейган, змінив

кадрову політику запросивши на роботу в адміністрацію експертів аналітичних центрів, що дотримувалися більш правої ідеології, передусім із Фонду «Спадщина», Інституту Гувера та Американського інституту підприємництва [21, С.249-250].

3. Використання публічного інформаційного простору для трансляції своїх ідей з метою викликати зацікавленість ними в середовищі громадянського суспільства та політичної еліти.

В умовах глобалізації та інформаційного суспільства важко переоцінити роль ЗМІ на політичні процеси як в окремих країнах, так і в світі в цілому. Багатопланова робота в інформаційному полі завжди велася фахівцями «мозкових центрів» США. Щоб продемонструвати його потенційний можна навести два приклади, коли опубліковані експертні висновки мали великий вплив на перебіг політичних подій міжнародного масштабу. Наприклад, після завершення Другої світової війни експертна Рада з міжнародних зносин, розробляючи бажані основи післявоєнного світу, працювала над проектом що мав назву «Дослідження проблем війни і миру». В ході його реалізації експерти подали на ім'я Державного департаменту 682 меморандуми що стосувалися цілої низки проблем післявоєнного світу від окупації території Німеччини до створення ООН. Крім того, за два роки після війни, періодичне видання Ради з міжнародних відносин опублікувало анонімну статтю (як стало відомо пізніше, автором її був американський дипломат та аналітик Джон Кеннан) «Джерела радянської поведінки». Саме ця стаття суттєво допомогла сформувати концепцію політики стримування, яку провадили США в наступні чотири повоєнні десятиліття [21, С.247]. Другим прикладом впливу окремо взятого аналітичного дослідження на процеси глобальної політики стала публікація праці Френсіса Фукуями «Кінець історії» в якій автор заявляє про настання кінця історії в форматі протистояння світових цивілізацій та переходу до одно полярного світу. Як відомо, протягом певного періоду часу ця думка сприймалася в політичних та наукових колах майже як аксіома [21, С.247].

Слід зазначити, що велика кількість аналітичних центрів в США, а також величезна сфера їхньої фахової компетенції створюють передумови для реалізації збалансованої зовнішньої політики. Але досягається цей результат лише за умови, якщо уряд прислухатиметься до рекомендацій «мозкових центрів» що дотримуються різних ідеологічних цінностей. В разі, якщо цей принцип порушується, успішність політичний курс може опинитися під загрозою. Прикладом подібної ситуації став досвід адміністрації американського президента Джорджа Буша (молодшого). Він сам, а також його оточення, відмовилися від давньої традиції заслуховувати експертів різних конкуруючих «мозкових центрів» (навіть тих, які були ідеологічно близькими до Республіканської партії) і віддали монополію на аналітичні консультації лише одній, новій неурядовій неоконсервативній організації під назвою «Проект нове американське століття» (Project for the New American Century (PNAC)). [21, С.251].

Як наслідок, найпотужніші «мозкові центри» США були, фактично, відсторонені від прийняття стратегічних рішень у сфері зовнішньої політики. Сам президент, а також його оточення, зосередилися на співпраці з маленьким аналітичним центром у Вашингтоні, хоча він, за найважливішими параметрами (обсягом бюджету, кількістю спеціалістів, їхньою фаховою підготовкою, популярністю та рівнем виступів на слуханнях в Конгресі) рішуче програвав старим і перевіреним часом аналітичним центрам – Фонду «Спадщина», Інституту Брукінгса та ін. Втім, головною проблемою «Проекту нове американське століття» була невірна оцінка тенденцій розвитку міжнародних відносин. Його експерти вважали що наступила епоха американської гегемонії, і що саме глобальна гегемонія США є єдиною надією збереження миру і стабільності в усьому світі. Ця проблема посилювалася тією обставиною, що зовнішня політика президента Джорджа Буша не була його сильною стороною як політика. Йому, як президенту, за словами канадського дослідника професора Дональда Ебельсона, складно було зрозуміти світ, який лежав поза берегами Америки [36, С.191]. Як наслідок, протягом десятиліття «Проект нове

американське століття» лобіювало ідею превентивних воєнних ударів, яка суттєво вплинула на формування військової доктрини Білого дому. Існує думка, що саме орієнтація адміністрації Джорджа Буша на рекомендації «Проекту» призвела до мало результативних або відверто невдалих для США військових місій в Іраці та Афганістані і, зрештою, перемоги на виборах президента Барака Обами [21, С.243-247].

Якщо йдеться про способи впливу американських аналітичних центрів на владу США то, переважно, згадують про вплив на зовнішню політику цієї країни. Насправді «мозкові центри» Америки мають великий вплив також на політику внутрішню. Прикладом може бути діяльність експертів Інституту Катона (Cato Institute) що був заснований 1974 року як політико-економічний дослідницький центр лібертаріанського типу [35]. Зосередившись на дослідженнях проблем економіки, Інститут видає наукову літературу та проводить конференції. Під час своєї експертної роботи з членами американського Конгресу аналітики Інституту Като послідовно дотримувалися ідеї приватизації цілої низки державних установ та служб (в їхньому числі НАСА), а також виступає проти ряду законів щодо законів про працю. Зокрема, його експерти виступають проти законів щодо мінімальної заробітної плати, оскільки, на їхню думку, вони порушують свободу трудової угоди і, в кінцевому випадку, збільшують безробіття; подібним чином з міркувань економічної доцільності вони виступають проти об'єднань державного сектору, заперечують розширення положень про понаднормову дію, допускають обмежений дозвіл на дитячу працю, тощо [2, С.32-33].

3.2. Співробітництво американських та європейських експертів. Діяльність Римського клубу та Тристоронньої комісії.

Швидкий розвиток аналітичних центрів в США в умовах Холодної війни створював передумови для їхньої тіснішої співпраці з аналогічними структурами країн-союзників. Як наслідок, з кінця 60-х років XX ст. спостерігалися процеси транснаціоналізації експертно-ідеологічної діяльності. Уже в 50-х роках XX ст. експерти із США почали брати активну участь у діяльності науково-ідеологічних

установ країн Західної Європи; в свою чергу, до роботи у «мозкових центрах» Америки залучалися спеціалісти європейських країн, зокрема Великобританії. У другій половині 60-х років XX ст. починають формуватися недержавні аналітичні осередки, що об'єднували експертів з різних країн Заходу. При цьому, вони не пов'язували свою роботу з якоюсь певною країною. Колективи і керівництво цих центрів заявляли, що метою їхньої науково-дослідницької та експертної діяльності є підготовка прогнозів а також стратегій розвитку усього людства в середній і дальній перспективі [14, С.73-83].

Одним із найвідоміших транснаціональних аналітичних центрів цієї доби став «Римський клуб», заснований у 1968 році. Його колектив об'єднав експертів із США та країн Західної Європи, поєднавши в собі елементи міжнародного аналітичного центру, асоціації експертів та неурядової організації. Фактично він став першим в світі наднаціональним «мозковим центром» завдання діяльності якого полягало у науковій розробці політичного, економічного та соціально-демографічного прогнозу. З часом Римський клуб став своєрідною лабораторією, головне завдання якої полягало у пошуках вирішення глобальних проблем сучасного світу. На той час до таких перешкод, згідно уявлень еліт та експертів держав Заходу, відносилися фактори, що стояли на перешкоді динамічного розвитку світової економіки та міжнародної співпраці.

Однією з найважливіших аналітичних доповідей Римського клубу, яка викликала великий резонанс в світі, стало дослідження «Межі зростання» (The Limits to Growth, 1972) підготовлена за участю групи дослідників Масачусетського технологічного інституту (США), яка заклала основи концепції «сталого розвитку» - екологічно та соціально збалансованого. В доповіді зверталася увага на небезпеку існуючих в той час тенденцій (зростання обсягів виробництва, забруднення навколишнього середовища, виснаження природних ресурсів та зростання населення) які, на середину XXI ст. можуть призвести до фізичної межі зростання на нашій планеті з подальшим економічним занепадом, неконтрольованим зменшенням населення та деградацією людської цивілізації. Експерти, натомість, наголошували на можливості змінити ці тенденції та

перейти до моделі економічної, соціальної а також екологічної стабільності, що стане запорукою стабільного розвитку людства в майбутньому. Аналітики водночас наголошували що подібні зміни можуть статися лише за умови зміни свідомості людей та здатності засвоєння ними нового системного мислення [57].

Аналітична розвідка «Межі зростання» засвідчила, що керівники Римського клубу виявили достатньо високу політичну коректність і передбачливість що дозволило налагодити діалог західних політиків, представників урядів країн соціалістичного табору а також політичних еліт країн що розвиваються щодо питань пошуку важелів управління процесами глобального світового розвитку. Цей успіх значною мірою пояснюється тим, що в умовах «Холодної війни» Римський клуб дотримувався політичної незаангажованості і утримувався від застосування ідеологічних штампів. Доповіді його експертів були розраховані на наукове середовище та політичне співтовариство, перекладалися на багато мов народів світу, видавалися значними накладом а інформація про них активно висвітлювалася у ЗМІ. Як наслідок, у 70-х роках ХХст. експерти «Римського клубу» входили до числа найавторитетніших аналітиків у світі [14, С.73-83].

Впливовим транснаціональним експертним центром 70-х років ХХ ст. стала також Тристороння комісія (англ. Trilateral Commission). Заснована 1973 року з ініціативи американського політолога Збігнева Бжезінського та директора «Чейз Манхеттен банку» Девіда Рокфеллера ця установа поєднувала функції «мозкового центру», політичної асоціації та елітного політичного дискусійного клубу. Він поєднував не лише аналітиків, але також політичних діячів, впливових бізнесменів а також керівників провідних корпорації Америки, Західної Європи, Японії та Південної Кореї. Втім, у документах вони визначалися представниками не країн, а певних регіонів, а саме Північної Америки, Західної Європи і Далекого Сходу. Тристороння комісія стала неформальним, але дуже впливовим органом, який ефективно погоджував інтереси політичних та еліт розвинених країн світу і транснаціонального бізнесу. Аналітики комісії, крім того, виробляли і пропонували для обговорення шляхи подолання глобальних політичних та

економічних проблем. [14, С.73-83]. Тристороння комісія розробила та поширила доктрину трилетаризму – своєрідної концепції «олігархічного підходу» до проблем управління глобальним економічним та політичним розвитком країн віту. Концепція заснована на об'єднанні чинних еліт індустріально розвинених демократичних країн Північної Америки, Західної Європи та Далекого Сходу [14, С.73-83].

Ми згадали співпрацю американських експертів з іноземними колегами лише в масштабі великих проектів (Римський клуб та Трьохстороння комісія) що займаються вирішенням проблем глобальної політики та економіки. Проте насправді існують інші формати взаємодії аналітиків США з відповідними структурами країн Європи. Розглянемо декі із них на прикладі співпраці американських експертів з Україною.

Наприклад, існує традиція встановлювати партнерські угоди з «фабриками думок» дружніх держав. Прикладом може бути згаданий вище американський Інститут Катона, що сповідує лібертаріанські цінності. Його партнером в Україні є Український незалежний центр політичних досліджень (УНЦПД). Заснований 1991 року він є неурядовим позапартійним аналітичним центром, що розробляє проекти, пов'язані з дослідженням суспільно-політичних процесів в Україні та країнах Європейського союзу, генерує ідеї та формує пропозиції щодо ефективного державного управління, здійснює політичну та громадську освітню діяльність, створює соціальні комунікативні платформи, тощо [59]. Співпраця УНЦПД з Інститутом Катона сприяє засвоєння українськими експертами досвіду своїх американських колег як у проведенні аналітичних досліджень, так і в побудові комунікативних зав'язків з владою і суспільством.

Іншою формою співпраці американських «мозкових центрів» зі своїми зарубіжними колегами є створення в США певних лобістських організацій, які просувають у владі інтереси інших країн. Вище вже згадувалися відповідні експертні організації, що представляли у Вашингтоні інтереси країн Латинської Америки та Західної Європи. Існує в Сполучених Штатах також подібна організація «українського» спрямування. Йдеться про Українську національну

інформаційну службу (Ukrainian National information service) засновану 1977 року, яка є недержавною та некомерційною організацією, мета і призначення якої полягає проведенні досліджень та поширення інформації про Україну в США. Будучи вашингтонським бюро Українського конгресового комітету Америки, УНІС, на сучасному етапі, працює над підтримкою і розвитком комунікації між українською громадою та членами Конгресу США, урядовцями, ЗМІ та науково-дослідними організаціями.

Існують в США аналітичні установи, спрямовані на цільову підтримку демократії у конкретних країнах, в тому числі і в Україні. Прикладом такої організації може бути Фундація Україна-США (US-Ukraine Foundation) – недержавна та некомерційна організація, що була заснована 1991 року. Головна її мета – сприяння розвитку демократії, реформування вільного ринку а також захист прав людини і громадянина в Україні. Має 12 штатних співробітників у Вашингтоні та 30 працівників в Києві. Концепція Фундації полягає у визнанні України в якості ключової ланки безпеки і стабільності у Східній та Центральній Європі. Найважливішими програмами Фундації Україна-США є заснування та підтримка Інституту ім. П.Орлика в Києві (аналітичний центр який працює над проблемами підтримки реформ, перспективами євроінтеграції, розвитком місцевого самоврядування, тощо [3, С.69-71], розвиток програми партнерства громад, підтримка розвитку кредитних спілок, тощо [2, С.32-33].

Отже, «мозкові центри» США мають прямий вплив на формування зовнішньої та внутрішньої політики своєї держави, використовуючи наступні канали доступу до центрів прийняття політичних рішень:

Використання офіційних каналів. Найчастіше це відбувається, коли аналітичні центри працюють, виконуючи контракти з владними структурами. В такому випадку їхні експертні рекомендації та звіти звернені безпосередньо до посадових осіб. Існує також практика звернень членів Конгресу США до аналітиків з проханнями провести експертну оцінку підготовлених законопроектів, проведення брифінгів з різних проблем політичного життя, тощо.

Використання неформальних контактів. Має досить широкий спектр можливостей. Найчастіше це відбувається під час роботи у складі змішаних експертних груп для вирішення біжучих політичних проблем. Існують також неформальні зв'язки між політиками та експертами на ґрунті спільності ідеологічних поглядів. Періодично це проявляється під час виступів експертів на слуханнях в комітетах та підкомітетах Конгресу, а саме, коли запрошення на виступ отримують представники аналітичних центрів, ідеологія яких близька до ідеології партії що контролює Конгрес. Ефективно вплив аналітичних центрів на владу США виявляється також завдяки «професійній мобільності» експертів. Практика політичного життя показує, що, в залежності від результатів виборів, аналітики часто переміщуються з «мозкових центрів» на державні посади і навпаки.

Використання публічного інформаційного простору. Публікація експертних висновків авторитетних дослідників із визнаних в світі аналітичних центрів здатні справляти прямий і безпосередній вплив не лише на політичні еліти своєї країни, але також на ширші кола інтелектуальної еліти в глобалізованому світі. Прикладами може бути стаття Джона Кеннана «Джерела радянської поведінки» (покладена в основу концепції політики стримування США) та праця Френсіса Фукуями «Кінець історії» яка вплинула на недооцінку відродження мілітаризму та агресивних воєн в майбутньому.

Взаємодія влади та аналітичних центрів в США дає можливість створити систему політичної рівноваги при прийнятті політичних рішень в країні. Порушення принципу конкурентної роботи експертів різних Фондів з Конгресом та адміністрацією президента може призвести до серйозних прорахунків у зовнішній та внутрішній політиці держави. Прикладом може бути адміністрація президента Джорджа Буша (молодшого). Віддавши монополію на експертні консультації лише організації «Проект нове американське століття», уряд США зазнав, у перспективі, невдачі під час проведення великих геополітичних проектів в Іраці та Афганістані.

Аналітики США активно співпрацюють зі своїми колегами в світі, впливаючи на розвиток глобальної політики. Важливу роль в цих процесах зіграло створення, за участі американських експертів, міжнародних організацій Римський клуб та Трестороння комісія, в фокусі дослідження яких стали перспективи економічного, політичного та соціального розвитку країн світу. Застосовуються також інші формати співробітництва. На прикладі співпраці з Україною виділяємо такі форми співпраці: угоди про партнерство (Інститут Катона - Український незалежний центр політичних досліджень); створення лобістських організацій і груп при Конгресі США (Українська національна інформаційна служба); аналітичні установи, мета яких полягає у цільовій підтримці демократії у дружніх країнах (Фундація Україна-США).

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало нам можливість зробити наступні висновки:

1. Аналітичні центри (мозкові центри, фабрики думок, експертні осередки) є некомерційними та позапартійними дослідницькими центрами та інститутами. При цьому, позапартійний статус «мозкових центрів» не заважає багатьом із них сповідувати певну ідеологію. Фабрики думок забезпечують експертною продукцією уряди своїх держав, політичну еліту та активні кола громадськості з метою реалізації впливу на політичні процеси і формування громадської думки. Крім того, експертні осередки нерідко виконують функцію дискусійних платформ, сприяючи тим самим, розвитку громадянського суспільства.

2. Аналітичні центри демократичних країн Заходу, виконуючи важливу функцію в суспільстві, тим не менше, не завжди адекватно сприймають виклики нових епох. Прикладом може бути помилковий висновок переважної більшості експертних осередків про остаточну перемогу ліберальної демократії після розпаду СРСР. Науково обґрунтований у монографії Френсіса Фукуяма «Кінець історії» він на багато років наперед дав хибні орієнтири для стратегічного планування зовнішньої політики західних країн. Руйнівні наслідки цієї помилки стали очевидні на початку XXI століття, коли світ стикнувся з російською агресією та викликами глобального тероризму.

3. Роль американських «мозкових центрів» в політичному житті США та інших країн світу перебуває у фокусі досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. З числа зарубіжних вчених слід відзначити праці Андрія Рича (історія і темпи зростання аналітичних центрів США, їхня спеціалізація, політична роль в житті країни, тощо), Дональда Абельсона (періодизація історії аналітичних осередків в США), Діани Стоун (співвідношення науки та політичної аналітики при формуванні реальної політичної стратегії). Особливу роль для науки має науковий спадок Джеймса МакГанна – автора численних публікацій в числі яких – щорічник «Global Go To Think Tank Index». В ньому, протягом двох десятиліть, публікувався рейтинг аналітичних центрів усіх регіонів світу. Серед українських

науковців досвід роботи американських «мозкових центрів» досліджують В. Білецький, О. Маєвська (загальні проблеми розвитку експертних осередків США), А. Годлюк, І. Петренко (вплив аналітичних центрів на політичні процеси в США) та ін. Особливо місце серед вітчизняних вчених належить Н. Ржевській. В її численних наукових публікаціях висвітлюються теоретичні проблеми стратегічного прогнозування при формуванні зовнішньої політики держави, фінансування аналітичних центрів в США, виробництво експертної продукції транснаціональними центрами за участю американських аналітиків, тощо.

4. Аналітичні центри США почали створюватися на початку XX ст. і мали три етапи своєї еволюції. Перший етап – перша половина XX ст. В цей час вони являли собою, переважно, політично-нейтральні політико-академічні осередки, що виконували функції дискусійних клубів для політичних еліт. Другий етап – середина XX ст. Після Другої світової війни США стали лідером країн західної демократії. В цій новій реальності американський уряд потребував якісної аналітики. Як наслідок, в середині XX ст. утворилася складна мережа установ, фондів, лабораторій, лобістських груп, які почали виконувати функції аналітичних центрів у сучасному сенсі цього слова. Третій етап – 60-ті роки XX ст. – сучасність. Сформовані в умовах Холодної війни та під час війни у В'єтнамі аналітичні центри США увійшли в етап «ідеологізації» своєї діяльності. Не будучи пов'язані з конкретними партійними структурами, ціла низка «мозкових центрів» працювала і працює зараз на засадах консервативної, ліберальної, лівої та ін. ідеологічних позицій. В той же час з'явилося багато лобістських експертних осередків, які працюють задля захисту інтересів певних країн у Вашингтоні. На сьогодні в США функціонує більше 1,2 тис. аналітичних центрів, не рахуючи лобістських організацій.

5. Фінансування «мозкових центрів» в США може бути реалізовано за різними схемами. Деякі з них («Фонд Карнегі» та Брукінгський інститут) мають від заснування великі фундації, тому вони добре забезпечені матеріально; проте, більшість аналітичних осередків мають складну систему фінансування за посередництвом різних фондів; існують також державні замовлення на

виконання певних досліджень. Унікальною вважається система фінансування фундації «Спадщина». Її бюджет забезпечується численними донаторами, яким віддається перевага в аналітичних дослідженнях, які становлять для них інтерес.

6. Головним завданням «мозкових центрів» США є стратегічне прогнозування. Його метою є виявлення альтернативних версій зовнішньополітичного курсу країни та ідентифікація цілей, що ставить перед собою уряд, при реалізації своєї політики. А відтак, стратегічне прогнозування має низку завдань: встановлення цілей політичного курсу, з'ясування набору механізмів необхідних для досягнення визначених цілей, встановлення потенційних позитивних результатів (негативних наслідків або викликів) внаслідок втілення зовнішньополітичного курсу, тощо.

7. Реалізуючи завдання стратегічного прогнозування, «мозкові центри» США виконують важливу наукову роботу що стосується різних аспектів політичного, економічного та суспільного життя. Нерідко її результати викладаються у публічний простір і використовується аналітиками інших країн світу у своїй роботі.

8. Аналітичні центри мають прямий вплив на формування політики Сполучених штатів. Для цього застосовуються наступні канали:

- Офіційні канали. Використовуються під час співпраці з владними структурами при виконанні офіційних контрактів на дослідження, під час звернень членів Конгресу з проханням провести експертизу підготовлених законопроектів, тощо.
- Неформальні контакти. Мають широкий спектр можливостей. Можуть застосовуватися під час роботи у складі змішаних експертних груп, реалізуються на ґрунті спільних ідейних поглядів (пріоритет у запрошеннях на виступ під час слухань в комітетах Конгресу), запрошення аналітиків на роботу на державні посади, тощо.
- Використання публічного інформаційного простору (ЗМІ). Часом публікація експертних досліджень може викликати широкий інтерес і вплинути на формування політичних стратегій. Прикладами може бути дослідження

Джона Кеннана «Джерела радянської поведінки» (покладена в основу концепції політики стримування США) та наукова розвідка Френсіса Фукуями «Кінець історії» яка вплинула на недооцінку відродження мілітаризму та агресивних воєн в майбутньому.

9. Активна і всебічна взаємодія влади і «мозкових центрів» різних ідейних спрямувань є важливим елементом підтримки політичної стабільності в країні та є запорукою зважених рішень у зовнішньополітичних стратегіях. Порушення цього принципу може призвести до відчутних зовнішньополітичних невдач. Прикладом може бути досвід адміністрації президента Джорджа Буша (молодшого) яка віддала монополію на експертні консультації лише одній організації – «Проект нове американське століття». Помилкові висновки аналітиків цього центру, некритично сприйняті Білим Домом, призвели в перспективі, до невдач США під час проведення великих геополітичних проєктів в Іраці та Афганістані.

10. Експерти Сполучених Штатів активно співпрацюють з іноземними колегами у складі міжнародних аналітичних груп, в числі яких - Римський клуб та Тристороння комісія. В фокусі досліджень цих установ є перспективи економічного, політичного та соціального розвитку країн світу. Застосовуються також інші формати професійної комунікації. На прикладі співпраці з Україною можна виділити такі форми співпраці: угоди про партнерство (Інститут Катона - Український незалежний центр політичних досліджень); створення лобістських груп при Конгресі США (Українська національна інформаційна служба); експертні установи, мета яких полягає у цільовій підтримці демократії у дружніх країнах (Фундація Україна-США).

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

4. Аналітичні центри та програма зовнішньої політики.
URL: <https://web.archive.org/web/20120920092913/http://www.fpri.org/research/thinktanks/> (Дата звернення: 14.01.2025).
5. Білецький В. «Мозкові центри» в США. *Схід*. 2000. № 6(37). С. 32-33.
URL: https://intellect.org.ua/index_lang-u-material_id-93.html (Дата звернення: 14.01.2025).
6. Білецький В. «Третій сектор» як основа громадянського суспільства *Схід*, №№ 7(65) та 1(67). 2004—2005. С. 69-71; 60-64.
7. Годлюк А. Аналітичні інститути (Мозкові центри) у зовнішній політиці США. *Проблеми міжнародних відносин*. 2011. С.78-88.
8. Маєвська О. Діяльність «мозкових центрів» на сучасному етапі: загрози та виклики *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*. 2019. Вип. 26. С. 145-151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2019_26_20 (Дата звернення: 14.01.2025).
9. Маєвська О. Класифікація «мозкових центрів» світу: основні підходи *Політичне життя*. 2017. № 1-2. С. 125-129.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pollife_2017_1-2_22 (Дата звернення: 14.01.2025).
10. Маєвська О. Сучасні тенденції діяльності провідних «мозкових центрів» США. *Політикус*. 2016. Вип. 1. С. 215-217.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2016_1_46 (Дата звернення: 14.01.2025).
11. Мірошник О. Чи є в Україні «Центри впливу» або роль аналітичних центрів в формуванні політики в державі. URL: <http://fmd.kh.ua/news/chi-ye-v-ukrayini-tsentri-vplivu-abo-rol-analitichnih-tsentriv-na-formuvannya-politiki-v-derzhavi.html> (Дата звернення: 14.01.2025).
12. Петренко І. Оцінка впливу аналітичних центрів на політичний процес *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип.129. С.290-294.

13. Петренко І. "Фабрики думок" у США як функціональний прототип сучасних аналітичних центрів. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2018. Вип. 8. С. 205- 213. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spup_2018_8_29 (Дата звернення: 14.01.2025).
14. Пилип'юк К. Еволюція політичної пропаганди США у контексті геополітичного протиборства постбіполярної доби. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2020. Т. 8. С. 86-101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mfapim_2020_8_8 (Дата звернення: 14.01.2025).
15. Ржевська Н. Американські аналітичні центри як суб'єкти прогнозування зовнішньої політики *Проблеми міжнародних відносин*. 2015. Вип. 10-11. С. 316-332. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pmv_2015_10-11_25 (Дата звернення: 14.01.2025).
16. Ржевська Н. Інституціоналізація стратегічного прогнозування в теоретичному дискурсі та в політичній традиції США. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*. 2015. Вип. 6. С. 138-148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2015_6_17 (Дата звернення: 14.01.2025).
17. Ржевська Н. Історико-теоретичний аналіз «виробництва» інтелектуального простору американськими та транснаціональними аналітичними структурами. *Вісник Львівського університету. Серія Філософсько-політологічні студії*. 2015. Вип. 7. С. 73–83.
18. Ржевська Н. Комплексне моделювання у прогнозуванні та розробка міжнародних сценаріїв. *Філософія і сучасної культури. - політологія в контексті* 2012. Вип. 4(3). С. 170-175. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/filipol_2012_4\(3\)_36](http://nbuv.gov.ua/UJRN/filipol_2012_4(3)_36) (Дата звернення: 14.01.2025).
19. Ржевська Н. «Мозкові центри» як суб'єкти експертного середовища: функціональний аналіз. *Політичний менеджмент*. 2012. № 1-2. С. 161-169.

- URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2012_1-2_22 (Дата звернення: 14.01.2025).
20. Ржевська Н. Політичне та стратегічне прогнозування: суть і ознаки Політичний менеджмент. 2011. № 6. С. 37-42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2011_6_7 (Дата звернення: 14.01.2025).
21. Ржевська Н. Рейтингова модель діяльності незалежних «мозкових центрів». *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія : Політологія. 2014. Т. 248. Вип. 236. . 79-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2014_248_236_14. (Дата звернення: 14.01.2025).
22. Ржевська Н. Рейтингова модель як форма оцінки аналітичних центрів: про деякі індекси рейтингу. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія: зб. наук. праць*. 2016. Вип.17. С. 250- 258.
23. Ржевська Н. Роль глобалізації в транснаціоналізації політичної експертизи та прогнозування. *Політикус*. 2016. Вип. 1. С. 223-227. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2016_1_48 (Дата звернення: 14.01.2025).
24. Ржевська Н. Способи прямого впливу аналітичних центрів США на суб'єктів прийняття політичних рішень. *Гілея: науковий вісник*. 2013. № 76. С. 243-247. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2013_76_86. (Дата звернення: 14.01.2025).
25. Ржевська Н. Стратегічна аналітика в США та Україні: генеза становлення та сучасний стан. *Політичний менеджмент*. 2013. 59. С.167-175.
26. Ржевська Н. Стратегічне партнерство Україна-США: становлення та прогноз *Політичний менеджмент*. 2013. № 1-2. С. 226-233. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2013_1-2_28 (Дата звернення: 14.01.2025).
27. Ржевська Н. Стратегічне прогнозування: багатофакторні підходи в прогнозуванні. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія*. 2012. Т. 20, вип. 22(3). С. 278-282.

28. Ржевська Н. Стратегічне прогнозування: Концептуальний вимір. Проблеми міжнародних відносин. 2013. Вип. 7. С. 184-197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pmv_2013_7_14 (Дата звернення: 14.01.2025).
29. Ржевська Н. Ф. Стратегічне прогнозування як механізм реалізації міжнародного прогнозування. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2023. Т. 12. С. 11-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mfapim_2023_12_3 (Дата звернення: 14.01.2025).
30. Ржевська Н. Стратегічне прогнозування як умова ефективності зовнішньої політики держави. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія*. 2015. № 2. С. 187-194. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2015_2_25 (Дата звернення: 14.01.2025).
31. Ржевська Н. Функції й напрями діяльності "мозкових центрів" *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Вип. 107(1). С. 171-178. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_107\(1\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_107(1)_27) (Дата звернення: 14.01.2025).
32. Світовий рейтинг аналітичних центрів. 2019 James G. McGann, Ph.D. Director Think Tanks and Civil Societies Program The Lauder Institute, University of
33. Pennsylvania. Philadelphia, PA USA. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/other/001_2019_.pdf (Дата звернення: 14.01.2025).
34. Abelson D. American Think Tanks and US foreign policy. NY, 1996, 283p.
35. Abelson D. American Think Tanks and US foreign policy: an historical perspective. *An electronic journal of the U.S. Department of state*. November, 2002. Volume 7, №3, P.9-12.
36. About The Index of Economic Freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/pages/about> (Дата звернення: 14.01.2025).
37. About the Urban Institute URL: <https://www.urban.org/about/> (Дата звернення: 14.01.2025).

38. Carnegie Endowment For International Peace.
URL: <https://projects.propublica.org/nonprofits/organizations/130552040> (Дата звернення: 14.01.2025).
39. Cato Institute. About. URL: <https://www.cato.org/about> (Дата звернення: 14.01.2025).
40. Donald E. Abelson A. Capitol idea. Think Tanks and U.S. Foreign Policy. McGill-Queen's University Press, 2006, 392 p.
41. Francis Fukuyama. The End of History and the Last Man. Free Press, 1992. 432 p.
42. Gartzke Erik. Chapter 2: Economic Freedom and Peace.
URL: <http://www.cato.org/pubs/efw/efw2005/efw2005-2.pdf> (Дата звернення: 14.01.2025).
43. Haas R. Think Tanks and U.S. Foreign Policy: A Policy – Makers Perspective
URL: <https://2001-2009.state.gov/s/p/rem/15506.htm> (Дата звернення: 14.01.2025).
44. McGann J. G. 2013 Global go to think tank index & abridged report.
URL: https://www.ecologic.eu/sites/default/files/news/2014/gotoreport2013_final.pdf (Дата звернення: 14.01.2025).
45. McGann J. G. 2014 Global go to think tank index & abridged report.
URL: https://www.ecologic.eu/sites/default/files/news/2015/2014-global-go-to-think-tank-index-22012015_0.pdf (Дата звернення: 14.01.2025).
46. McGann J. G. 2015 Global go to think tank index & abridged report.
URL: <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2016/02/2015-Global-Go-To-Think-Tank-Index-Report.pdf> (Дата звернення: 14.01.2025).
47. McGann J. G. 2016 Global go to think tank index & abridged report.
URL: <https://www.cedem.me/wp-content/uploads/2021/12/2016-Think-Tank-Index-Report.pdf> (Дата звернення: 14.01.2025).
48. McGann, J. G. 2018 Global Go To Think Tank Index Report.
URL: <https://repository.upenn.edu/entities/publication/7b59e2a6-ce90-4f99-bc43-462f04ce2a7d> (Дата звернення: 14.01.2025).

49. McGann, J. G. Think Tanks: The New Knowledge and Policy Brokers in Asia". Brookings. March 26, 2019. URL: <https://www.brookings.edu/books/think-tanks/> (Дата звернення: 14.01.2025).
50. McCormick J. American Foreign Policy and Process. Wadsworth, 2010. 600 p.
51. More Freedom = More Happiness URL: <http://surl.li/mtvisk> (Дата звернення: 14.01.2025).
52. Newsom D. The public dimension of foreign policy. Indianapolis, 1996 IX, 173 p.
53. Policy Centers. Urban Institute. URL: <https://www.urban.org/policy-centers> (Дата звернення: 14.01.2025).
54. Rich A. Think Tanks, Public Policy, and the Politics of Expertise. Cambridge, New York: Cambridge University Press. 2004. 258 p.
URL: https://www.researchgate.net/publication/231950776_Think_Tanks_Public_Policy_and_the_Politics_of_Expertise (Дата звернення: 14.01.2025).
55. Robert Somers Brookings. URL: <https://archive.ph/20121212145724/http://www.brookings.edu/about/history/robert-s-brookings> (Дата звернення: 14.01.2025).
56. Smith, James. A. The Idea Brokers: Think Tanks and the Rise of the New Policy Elite, New York: The Free Press, 1991. 313p.
57. Stone, Diane. Capturing the Political Imagination: Think Tanks and the Policy Process, London: Frank Cass, 1996. 331p.
58. Stone, Diane. «Garbage Cans, Recycling Bins or Think Tanks? Three Myths about Policy Institutes». URL: https://wrap.warwick.ac.uk/id/eprint/1798/1/WRAP_Stone_PA_Garbage_Bins_2.pdf (Дата звернення: 14.01.2025).
59. Stone, Diane, and Andrew Denham, eds. Think Tank Traditions: Policy Research and the Politics of Ideas. Manchester: Manchester University Press, 2004 322p.
60. The Carnegie Endowment for International Peace.
URL: <https://www.voltairenet.org/article30044.html> (Дата звернення: 14.01.2025).
61. The Limits to Growth URL: <https://www.clubofrome.org/publication/the-limits-to-growth/> (Дата звернення: 14.01.2025).

62. The Prospect/FP Top 100 Public Intellectuals.
URL: http://www.foreignpolicy.com/articles/2005/10/13/the_prospectfp_top_100_public_intellectuals (Дата звернення: 14.01.2025).
63. UCIPR Mission and Values. URL: <http://www.ucipr.org.ua/en/about-us/mission-vision-values> (Дата звернення: 14.01.2025).
64. Urban Institute. 2013. Finincialis. URL: <https://web.archive.org/web/20150213004935/https://www.urban.org/about/report/upload/2013-financial.pdf> (Дата звернення: 14.01.2025).
65. Weaver, R. Kent. «The Changing World of Think Tanks», PS: *Political Science and Politics*, 1989 September: 563-578.
66. Wiarda H.J. American foreign policy actors and processes – Wash, 1996. IV. 201 p.